

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального і слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь — магістр

на тему: **«КАТЕГОРІЯ КОНТИНУУМУ В ДИСКУРСІ ПОЛІТИЧНОЇ
ПРОМОВИ (на матеріалі української та англійської мов)»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
Спеціальності
035.01 Філологія
(українська мова та література)
Заверуха Діана Володимирівна

Керівник: Куранова Світлана Іванівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент.

Рецензент: Кучерова Олена Олександрівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови НаУКМА.

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою “_____”
Секретар ЕК _____
«___» _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	8
1.1 Категорія континууму як репрезентація мовної картини світу.....	9
1.2 Континуум як текстова категорія, її зв'язок з іншими категоріями тексту.....	12
1.3 Текст, дискурс та політичний дискурс як об'єкти лінгвістичного дослідження	16
1.4 Мовні засоби реалізації категорій часу та простору у політичній промові.....	21
1.5 Метафора як втілення категорії континууму.....	24
Висновки до розділу I.....	30
РОЗДІЛ II. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ В. ЗЕЛЕНСЬКОГО	32
2.1 Мовні засоби реалізації категорії континууму в політичному дискурсі	35
2.2 Загальна характеристика мовлення В. Зеленського.....	36
2.3 Аналіз категорії континууму I-шої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2021».....	37
2.4 Аналіз категорії континууму II-ої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2022».	45
2.5 Аналіз категорії континууму III-ої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2023».....	50
2.6 Метафоричність як засіб конструювання простору у промовах В. Зеленського	55
Висновки до розділу II.....	60

РОЗДІЛ ІІІ. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ ДЖ. БАЙДЕНА	62
3.1 Загальна характеристика мовлення Дж. Байдена.....	65
3.2 Аналіз категорії континууму І-шої промови Дж. Байдена від 24.02.2022 року.....	65
3.3 Аналіз категорії континууму ІІ-ої промови Дж. Байдена від 25.01.2023 року.....	71
3.4 Метафоричність як засіб конструювання простору у промовах Дж. Байдена.....	77
Висновки до розділу ІІІ.....	80
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Політичні промови протягом тривалого часу слугують ефективним інструментом впливу на електорат, представників влади, опонентів, а ширше — і на цілу країну чи навіть міжнародну арену. Новітній час із черговими випробуваннями (повномасштабна війна Росії проти України, динамічні зміни в проєвропейській коаліції, ескалація конфліктів в Африці та Азії тощо) ще більше підсилив роль політичної промови і як засобу стримування, і як інформаційної зброї, і як демонстрації сили, і як заклику до союзників чи ворогів. Не буде перебільшенням твердження, що політична промова наразі є найвагомим видом тексту у світовому інформаційному просторі.

Утім, в полі зору науковців політична промова і досі розглядається радше як елемент провадження політики, тобто розглядається в контексті політології, соціології, психології тощо. Натомість текстовий вимір політичних промов часто лишається ігнорованим, хоча саме реалізація текстових категорій уможливило успіх тої чи тої промови. У зв'язку з цим ще більше актуалізується потреба дослідження різноманітних текстових категорій, які в різний спосіб втілюються авторами в політичних промовах. Однією з таких категорій в окресленому дискурсі є категорія континууму. Дослідженню такого аспекту політичних промов присвячену цю роботу.

Тож **актуальність роботи** полягає у необхідності дослідження категорії континууму в дискурсі політичної промови та аналізі способів мовленнєвого втілення даної категорії у промовах Дж. Байдена та В. Зеленського, виступи яких впливають на формування суспільної думки та мовної картини світу у слухачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свій внесок в дослідження політичного дискурсу зробили українські та зарубіжні науковці: Ю. Габермас, С. Кривенко, С. Онуфрив, Т. Стецик, А. Боженко, Я. Федорів. Проблеми текстових категорій вивчали: Г. Джеймс, І. Гальперлін, О. Воробйова, М. Холлідей, В. Скалічка, О. Селіванова, А. Загнітко, Л. Бабенко, Л. Мацько та ін. Окремо

потрібно відзначити роботи О. Зернецької, П. Зернецького, С. Куранової, Я. Федорів, що пропонують дослідження мовних типів особистості, теорії дискурсу в англomовному просторі та теорії мовленнєвих жанрів; ці науковці здійснюють вичерпний аналіз у своїх напрямках досліджень та актуалізують дослідження англomовного простору. Ряд досліджень частково торкається розгляду фонетичної специфіки англomовної політичної промови, де увагу зосереджено на аналізі індивідуального стилю політиків (В. Каразінська, Є. Долинський) та просодії (О. Набока). Проте жоден із зазначених дослідників так і не здійснив вичерпного розгляду категорії континууму в дискурсі політичної промови, що тільки увиразнює актуальність нашої роботи.

Внесок у дослідження категорії континууму зробити такі вчені як Т. Єщенко, Д. Марсєєв, В. Кухаренко, В. Пилипчук, О. Селіванова, Я. Тураєва, Т. Швець, роботи яких аналізуються у контексті роботи та в яких виокремлюються ключові аспекти щодо категорії континууму. Також розглядається категорія континууму як репрезентація мовної картини світу. Врахування відповідних праць і теоретичних здобутків Сепіра — Уорфа, Д. Лакоффа, М. Джонсона, О. Кубрякової, Ж. Соколовської, В. Манакіна дозволяє залучити до аналізу метафору як один із елементів формування світогляду у слухача. Водночас предметом дослідження є промови президентів України та США, що зумовлює потребу аналізу індивідуальної мовної системи політиків та особливостей вживання маркерів часу і простору, а також граматичних втілень категорії континууму у промовах; зокрема визначаються зміни у вираженні відповідної категорії шляхом підрахунку вжитих часових форм.

Метою дипломної роботи є системний опис та аналіз мовних засобів вираження категорії континууму, які використовуються у сучасних політичних дискурсах України та США.

Матеріалом дослідження слугували українськомовні промови В. Зеленського за період 2021-2023 років (виголошені до Днів Незалежності

України) та англомовні промови Дж. Байдена (промова від 24 лютого 2022 року: «Remarks by President Biden on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine» та промова від 25 листопада 2023 року: «Remarks by President Biden on Continued Support for Ukraine»)

Для досягнення зазначеної мети було виконано такі **завдання**:

1. Розглянути основні напрямки вивчення текстових категорій.
2. Дати визначення й характеристику категорії континууму, проаналізувати її зв'язок з іншими категоріями тексту.
3. Окреслити дослідження політичного дискурсу та політичної промови, виокремити актуальні для роботи висновки й твердження науковців.
4. Проаналізувати особливості репрезентації згаданої категорії в англійській та українській мовах.
5. Дослідити категорію континууму та мовні засоби її реалізації в обраних промовах президентів України та США (В. Зеленського та Дж. Байдена).
6. Дати визначення терміну «метафора» та дослідити місце метафори при конструюванні категорії континууму політиками.
7. З'ясувати кореляцію політичних цілей, яких діячі намагаються досягнути через свої промови, із категорією континууму.

Об'єктом дослідження є промови вагомих діячів з політикуму України та США.

Предметом дослідження — мовні засоби вираження категорії континууму в обраних політичних промовах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше на матеріалі англомовного політичного дискурсу визначено категорію континууму у політичному дискурсі, що сприяє актуалізації інтенцій мовця. Також вперше здійснюється зіставний аналіз з цією ж категорією в сучасному українському політичному дискурсі.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання конкретних завдань дипломної роботи, застосовуються такі **методи та прийоми дослідження**:

1) загальнонаукові методи: аналізу та синтезу (на етапі дослідження теоретичного матеріалу для виокремлення основних понять та класифікацій дослідження), індукції та дедукції, зіставлення, класифікаційний та типологічний (застосовані для систематизації отриманих даних на емпіричному етапі дослідження);

2) серед лінгвістичних методів виокремлено описовий метод, метод суцільної вибірки (за допомогою якого було виділено ілюстративний матеріал дослідження — промови), метод лінгвостилістичного аналізу (відповідно до якого було виокремлено основні мовні засоби вираження категорії континууму), метод кількісних підрахунків (для виявлення частотності використання конкретного мовного засобу) та зіставний метод для зіставлення двох варіантів різномовних дискурсів у часово-просторовому континуумі;

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що його результати становлять внесок у подальший розвиток досліджень категорії континууму у лінгвістиці, а саме є початком у вивченні цієї категорії у рамках політичного дискурсу в сучасній українській науці.

Практичне значення. Результати магістерської роботи рекомендується використовувати у розробці курсів з мовознавства та інших спеціалізованих курсів з текстової лінгвістики, а також у сферах досліджень соціології, політології та дискурсології.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, основної частини, що містить три розділи з підпунктами, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мова відображає реальний світ, що оточує людину, менталітет народу, його національний характер, традиції, звичаї, мораль, систему цінностей і картину світу. Мова як ідеальна структура підпорядковує й організовує сприйняття світу його носіями. Мовлення ж є реалізацією мовних знаків через спілкування. М. Кочерган формулює дефініцію мови лаконічно: «Мова — це система одиниць спілкування і правил їх функціонування» [24; с. 31]. Натомість щодо мовлення як конкретного вираження й актуалізації системи мови в акті комунікації варто зазначити, що передусім вагомим чинником впливу тут є індивідуальний характер мовця, що, зрештою, і вважається основною ознакою мовлення як такого.

У цьому контексті важливо згадати дослідників Ю. Кисленка, О. Черевка, які, опираючись на праці Л. Щерби, зазначають, що мовленнєва діяльність «актуалізується індивідуальною мовною системою (ІМС) конкретної людини». Вона ґрунтується на поєднанні, яке утворюється двома складниками: знаннями про мовну організацію (на свідомому чи підсвідомому рівнях), є своєрідним лінгвістичним процесором, та «накопиченим досвідом про середовище свого існування — нашою базою знань, де формується модель світу, в якому ми живемо» [22; с. 62]. Якщо не враховувати ці два складники при моделюванні ІМС, будь-які спроби комунікації зазнають невдачі.

Відповідно, не зникає із сфери зацікавлень дослідників питання про категоризацію тексту, оскільки саме текст є засобом обміну інформації, відображає уявлення мовця про світ, який його оточує. Для того щоб процес комунікації був успішним, окрім ІМС необхідно враховувати і текстові категорії, тобто знання про мовну організацію.

1.1. Категорія континууму як репрезентація мовної картини світу.

Прихильники гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра-Ворфа доводять, що кожен народ має зокрема своє відчуття часу. Ця гіпотеза є фундаментальною для пропонованої роботи, оскільки вона надається для порівняння категорії континууму у двох неспоріднених мовах — англійській та українській. Схожі ідеї викристалізовує в своїх роботах і вчений Вільгельм фон Гумбольдт, який стверджує, що людина сприймає світ саме крізь мовну призму. Такої ж думки притримуються О. Потебня та Н. Кудрявцева, які розвивали теорії вищезгаданих дослідників.

Отож, час і простір належать до онтологічних категорій, чи то «базових», які розвинулись емпіричним методом, тобто із набуттям досвіду людини. Як зазначає Н. Кудрявцева, категорії простору, часу, руху та причини створювали донаукове мислення людини, і таким чином була сформована ідея існування світу. Первісна людина відчувала невіддільний зв'язок із навколишнім середовищем і часто не мислила себе індивідуально, а пов'язувала власний досвід з богами, таємними силами, що вершили її долю. Проте в такий спосіб зародилось усвідомлення деяких філософських понять, а відтак — і мовних категорій, завдяки яким ці поняття виражалися. Цей період названий «дофілософським». Відповідно, існував «філософський» етап — у давньоіндійських початкових та давньогрецьких розвинених філософських системах. «Так, в онтології Аристотеля чотирма причинами буття поруч з матерією і формою визнаються рух і мета, а корінними властивостями світу виголошуються рух і змінювання. Серед виокремлених ним десяти категорій, що являють собою найвищі роди буття, знаходимо «місце» і «час», які також реалізуються категорією «кількість», яка характеризує предмети за місцезнаходженням у просторі і часі». [26; с. 80]

Емпіричні науки (фізика, математика тощо) дали можливість продовжити дослідження категорій з донаукового періоду і сформулювати теорії Ньютона,

Ейнштейна, Лейбніца, Максвелла тощо та фізично описати будь-яке явище у світі.

З мовознавчої точки зору такі дослідники як Д. Лакофф, О. Кубрякова, І. Кобозева виявили, що категорії часу і простору дають можливість систематизувати, визначити параметри мовної картини світу. Наведемо визначення мовознавиці Ж. Соколовської терміну «мовна картина світу» — це «поєднання уявлень особистості про дійсний світ, що закріплене в системі значень конкретної мови, у її лексико-семантичній підсистемі, у структурі тлумачних та енциклопедичних словників, у безлічі мовленнєвих ситуацій, текстах різних типів, видів, жанрів, та, врешті-решт, в індивідуальному мовленні». [51; с. 87-88] Тлумачення Ж. Соколовської заслуговує на увагу, адже уточнює, що мовна картина світу може відображатись та актуалізуватися в найрізноманітніших обставинах та за допомогою широкого спектру засобів. Тож аналіз мовних одиниць індивідуального мовлення у політичному дискурсі дає можливість для зіставлення мовних картин світу українців та американців (аналізуємо промови американського та українського політичних діячів).

Релевантним також видається дефініція терміну «мовна картина світу», яку пропонує В. Манакін: це «відображені в категоріях і формах мови уявлення певної національної спільноти про дійсність» [33, с. 66]. Таке визначення відрізняється від запропонованого Ж. Соколовською передусім тим, що В. Манакін екстраполює процес формування світогляду з однієї особистості на всю спільноту, адже, на переконання дослідника, «найперші мовні коди пізнання світу з'явилися на етапі становлення етносу та його мови і продовжують у новому вигляді існувати в сучасних мовах» [33, с. 68]. Застосовуючи таку термінологічну оптику щодо політичного дискурсу можна зазначити, що політична промова відображає не мовну картину світу автора промови чи промовця, а потенційний світогляд всієї нації, яка є адресатом політичної промови очільника держави. Це передбачає використання в політичній промові

типових для мовної картини світу суспільства мовних категорій та форм їх вираження.

На нашу думку, сучасні лінгвістичні розвідки розглядають проблему взаємозв'язку простору та мови крізь призму суб'єктивного сприйняття людиною навколишнього середовища, через когнітивні процеси та специфіку репрезентації цих процесів у мові та мовленні. Цю думку підтверджують передусім європейські та американські дослідження останніх років, які ґрунтуються на вивченні когніції і виділяють такі напрями:

- 1) комунікативно-прагматичний;
- 2) когнітивно-дискурсивний;
- 3) когнітивно-семіотичний.

Саме другий напрям перебуває в полі зацікавлень лінгвістів США та Європи, наприклад, Д. Лакоффа. У центрі уваги когнітивної лінгвістики розглядаються проблеми мови «як загального пізнавального механізму репрезентації та трансформування найрізноманітнішої інформації з використанням специфічних (мовних) знаків [23, с. 11]. Саме тому і важливо враховувати часо-просторові зв'язки, які є тією «базою знань», що інтегровані в мову та підсвідомо впливають на розуміння світовідчуття, плину часу і видозміни простору. Не існує тексту, який би не мав часо-просторового втілення у лексемах, словосполученнях чи інших маркерах. Наприклад, вживаючи певне прізвище, мовець, інколи несвідомо, відсилає адресанта в ту історичну добу, де жив згаданий діяч: таким чином образ, що актуалізується у свідомості мовця щодо прізвища «Шекспір», невіддільно пов'язаний із уявленнями про елізаветинську епоху в Англії (XVI-XVII ст.). Також це можливо через вживання топонімів, назв культурних епох, перелік важливих культурних чи історичних подій; часо-простір мовлення можливо втілити навіть через назви мультфільмів, серіалів, елементів побуту.

Проблема просторових утворень у мові і мовленні відображена у роботах І. Андрєєвої, О. Кубрякової, І. Гальперіна, К. Бругмана, Дж. Лакоффа, М. Джонсона, Дж. Моррісона. Їхні дослідження вказують на те, що категорія простору відкриває найбільші можливості для дослідження когнітивних та мовних універсалій. Не меншу зацікавленість відзначаємо і в працях про часові утворення (Є. Бондаренко, Т. П'ятничка, Г. Гійом, А. Кравченко, Т. Швець). Також варто акцентувати думку, що просторові та часові одиниці пов'язані, тому що ці поняття виникли із переосмислення первинних просторових концептів за Г. Гійомом.

У цій роботі ми розглянемо категорію континууму як одну із основних текстових категорій та схарактеризуємо мовне вираження часу та простору на лінгвокогнітивному рівні на прикладі української та англійської мов окремих індивідумів.

1.2 Континуум як текстова категорія, її зв'язок з іншими категоріями тексту.

Спираючись на систему текстотвірних категорій, визначених І. Гальперіним, традиційно виокремлюють дві основні категорії тексту — цілісність і зв'язність. [9] Цілісність тексту орієнтована на план змісту і є до певної міри психолінгвістичною категорією. Зв'язність тексту виражається на рівні синтагматики — лінійності компонентів тексту — і є лінгвістичною за своєю природою [48], [9]. До категорій тексту також відносять інформативність, членованість, континуум, автосемантичність уривків тексту, ретроспекцію-проспекцію, модальність тощо (за І. Гальперіним). Я. Тураєва, до прикладу, виділяє структурні та змістові текстові категорії, до обох з яких вона зараховує зв'язність, інтеграцію, стагнацію, образ автора, простір і час (хронотоп), підтекст тощо [52].

Ю. Давидюк, аналізуючи універсальні категорії художнього тексту, додає: «...усі категорії тексту взаємодіють між собою та мають характер універсальї. Вони існують у будь-якому зв'язному тексті незалежно від мови, на якій створений текст, та незалежно від типу тексту» [12; с. 229]. Як було визначено раніше, категорія континууму є однією з базових категорій, тому що завдяки їй формувались людські уявлення про світ ще з донаукових часів, а згодом — у філософських трактатах та наукових працях. Будь-який текст розгортається у певному часі та просторі, має власний хронотоп (континуум). В. Кухаренко додає, що, аналізуючи континуум тексту, потрібно враховувати проспекцію (перенесення подій у майбутній час та простір) і ретроспекцію (повернення до минулих подій тексту). На його думку, час присутній у тексті постійно та завжди перебуває у двох планах: сприйняття персонажем у художній дійсності та читачами у реальному, теперішньому для них часі. [30; с. 23] Щодо проспекції та ретроспекції як ключових елементів побудови часопростору у тексті також зазначає О. Селіванова, Т. Єщенко, Г. Джеймс. [48; с. 511]

Термін континуум означає неперервність, нерозривність явищ, нерозчленований потік руху в часі та просторі. Текстовий континуум — це безперервне утворення інформації у часі та просторі. [9; с. 86]

Необхідно означити, що в сучасних лінгвістичних дослідженнях часто використовуються синоніміїні терміни до категорії континууму: хронотоп (М. Бахтін, Ю. Лотман), просторово-часовий континуум (О. Морозова); існують також випадки, коли окремо виділяються категорії темпоральності і локальності (простору) (В. Барчук, Т. П'ятничка).

Як і у випадку з терміном «дискурс», поняття континууму не має єдиного чи загальноприйнятого значення; натомість дефініції цього терміну варіюються залежно від дослідника чи роботи, у якій згадано даний термін. До прикладу, тлумачний словник СУМ-11 подає таке визначення слова «континуум»:

континуум — назва неперервних утворень (напр., сукупності всіх точок будь-якого відрізка прямої). [50]

Утім, на нашу думку, найбільш релевантною є дефініція континууму І. Гальперина, якою ми і послуговуємося в роботі: «Континуум як категорію тексту в найзагальніших рисах можна уявити як якусь послідовність фактів, подій, що розгортаються в часі та просторі» [9, с. 87].

Варто додати класифікацію текстотвірних категорій О. Селіванової, яка розглядає категорійність, ґрунтуючись на єдності функціональної природи тексту. Вона виокремила такі категорії: цілісності, дискретності, інформативності (з підкатегоріями фактуальності, концептуальності, підтексту, аксіологічності, емотивності), зв'язності, континууму (з категоріями прогресії, стагнації часу та простору), референційності, антропоцентричності (адресантності, адресатності), інтерактивності (з підкатегоріями інтенційності, стратегічності, інтерпретанти, ефективності) й інтерсеміотичності (зокрема інтертекстуальності) [48; с. 720]. Ще однією знаковою роботою є праця Т. Єщенко «Лінгвістичний аналіз тексту» у якій мовознавиця детально розглядає категорію континууму та підводить підсумок, що часовий і просторовий континуум класифікується як континуум подій, і він відрізняється у художньому та нехудожньому текстах (основною відмінністю є те, що у нехудожніх текстах простір і час є основними формами буття) та має такі підкатегорії:

1. Прогресія — це постійний і послідовний перебіг подій у часі та просторі;

2. Хронотоп — наявність часу і простору в художніх і нехудожніх текстах;

3. Стагнація — призупинення або уповільнення руху дії за допомогою ліричних відступів, описів пейзажу, інтер'єру, звернень до уявного читача, повернення в минуле або перенесення у майбутнє. Ретроспекція та проспекція є інструментами призупинення руху дії;

3.1 Ретроспекція — (лат. *retro* — назад і *spectare* — дивитися) — це повернення до минулих подій у часі та просторі художнього світу. Ретроспекцію творить зміст та фактуальна інформація. Т. Єщенко додає, що у тексті ця підкатегорія має композиційну функцію та допомагає читачу зрозуміти хід подій, встановити зв'язки між ними та часові рамки, цілісно осмислити отриману інформацію. Основним способом реалізації ретроспекції є повтор, який уповільнює текст, проте можуть бути й інші способи (наприклад, використання форми спогадів). «Значення ретроспекції полягає в тому, що воно інтегрує часові зрізи оповіді. Це процес парадигматичного плану. Ретроспекція насичена тематичними словами (пам'ять, спогад, віра, доля і под.), теперішнім граматичним часом дієслів, прислівниками місця і часу (тоді, там, колись тощо)» [17; с. 177]. Як цілісний текст ретроспекція виражається у післямові, епілозі. Окрім того, вона може бути виявлена за допомогою висловів: «як йшлося раніше», «про що повідомляли вище», «і знову постають картини минулого».

3.2 Проспекція — на противагу ретроспекції рухає час оповіді вперед, переносить події у майбутній час і простір. Виражається у прогнозуванні, передбаченні майбутнього, може бути позначений висловами: «детально про це йтиметься в наступній частині», «як зазначаємо далі», «подальше дослідження спрямоване на...». Нерідко ретроспекція та проспекція виявлені імпліцитно.

Тобто час і простір, на нашу думку, є нерозривними поняттями, а саме тому категорія континууму є цільною категорією та має бути розглянута відповідним чином. У сучасних англомовних розвідках категорія континууму зазвичай ототожнюється із відповідною категорією темпоральності (*the category of Temporality*) [55], [57], [63], [71] і є значно ширшою за категорію часу. Відповідно, у роботі категорія темпоральності вживається тотожно із категорією континууму.

1.3 Текст, дискурс та політичний дискурс як об'єкти лінгвістичного дослідження.

Для того щоб описати категорію континууму у політичному дискурсі необхідно окреслити такі базові терміни для подальшого дослідження як «дискурс» та «політичний дискурс», виявити особливості демократичного та тоталітарного дискурсу, щоб схарактеризувати риси політичних дискурсів США та України.

Т. ван Дейк розмежував поняття “текст” і “дискурс” та зауважував, що дискурс — це виголошений текст, а текст — абстрактна граматична структура вимовленого. Дискурс — це поняття, що стосується актуальної мовленнєвої дії, тоді як текст — це поняття, що стосується системи мови. Отже, текст — це абстрактний теоретичний конструкт, що реалізується в дискурсі. [13]

Важливу заувагу дає Т. ван Дейк щодо впливу політичної ідеології, оскільки не сама тільки ситуація спілкування впливає на вибір мовленнєвих засобів для побудови політичного дискурсу. На більш глобальному вимірі вагомими стають ідеологічні переконання мовця. Дискурс тоталітарного режиму, очевидно, буде відрізнятися від демократичного дискурсу та матиме протилежні характеристики.

Останнім часом термін «дискурс» досить широко використовується та тлумачиться дослідниками, проте встановлення його обсягу, змісту та правил використання визначається по-різному.

Уперше дискурс як об'єкт наукової рефлексії виокремлюється у концепціях лінгвістичного та філософського структуралізму, а потім постструктуралізму (К. Леві-Строс, Р. Барт, М. Фуко, Ж. Лакан), які довели, що формування та специфіка мови, що розглядається як певна структура, залежить від норм, цінностей та правил, прийнятих колективом. Дискурс створюється у просторі, який передує висловлюванню, проте міститься після мови; його

сутність можна описати як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними параметрами.

Сучасна дослідниця О. Духнич, аналізуючи поняття “дискурс”, стверджує, що це більше, ніж процес комунікації між людьми, — це та початкова стадія, з якої починається порозуміння між мовцями. Дискурс, на думку О. Духнич, виконує п’ять основних функцій.

По-перше, дискурс є формою вираження, наслідком та базою для побудови знання певної епохи чи культури: ми знаємо рівно стільки, скільки здатні говорити про те, що знаємо.

По-друге, дискурс формує суб’єкти, задаючи характер їхніх ідентичностей, але не даючи самої ідентичності як такої.

По-третє, дискурс визначає русло можливостей мовлення і створює мовні ігри.

По-четверте, дискурс зменшує межі і породжує процесуальність, у якій той, хто говорить, і те, що говориться, не є найважливішим.

По-п’яте, дискурс пов’язується з владою, тому що ми не можемо говорити про те, про що в суспільстві й культурі говорити не прийнято [6; с. 246].

Отже, розуміння терміну «дискурс» є розмитим, його розглядають як у широкому сенсі, тобто як складне комунікативне явище, що включає соціальний контекст, так і у вузькому — як зв’язну послідовність мовних одиниць, котра в письмовому чи усному форматі передається адресату та має певну мету, певний час та місце, в межах яких реалізується в акті мовлення.

У контексті нашого дослідження також варто звернутись до праць дослідників з політичного дискурсу, що є однією із ключових сфер комунікації у людському суспільстві. Свій внесок в дослідження політичного дискурсу зробили українські та зарубіжні науковці: Р. Барт, Ю. Габермас, С. Кривенко, С. Онуфрив, Т. Стецик, О. Шейгал, Я. Федоров, О. Зернецька, П. Зернецький. Не буде перебільшеним твердження, що цей тип дискурсу поєднує у собі

різноманітні жанри та типи дискурсів, які постійно взаємодіють між собою. Зокрема, О. Зернецька та П. Зернецький досліджують політичний дискурс в контексті мас-медійного дискурсу та його впливу: «...в основі формування віртуального простору України кінця ХХ — початку ХХІ сторіччя до президентських виборів 2004 року лежало свідоме та/або підсвідоме широке використання владою мотиваційного фактора відповідності цілі, кількісний фактор мотивації, який є показником переважної орієнтації на підсвідоме людини...» [20; с. 105]. Політичний дискурс завжди має у фокусі владу, роль якої в умовах глобалізації значно збільшилась і продовжує набирати суспільної вагомості. Варто тільки згадати про мас-медійний вплив, який реалізується в соціальних мережах (Instagram, TikTok, «ВКонтакте», Twitter (X) тощо) та потребу у 2014 році обмежити доступ українцям до «ВКонтакте» через шкідливі політичні наративи, які поширювались у цій мережі. Знаковою подією в історії, в історії України зокрема, стало прагнення В. Зеленського до медійної трансляції певних подій та промов після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Із перших годин того дня з'явилися відео-записи президента на його сторінках у соціальних мережах.

Можемо прослідкувати, що науковці, котрі досліджують політичний дискурс, нерідко кажуть і про його тоталітарне/демократичне вираження, точніше — про вагому різницю між ними, і тому можемо припустити, що йдеться в цих випадках про зовсім іншу побудову дискурсу (П. Зернецький, Т. ван Дейк, О. Духнич, А. Боженко).

Важливо детальніше розглянути дане припущення у зв'язку із тим, що наше дослідження базується на політичному дискурсі США та України, які мають різні історичні контексти, а тому — дещо різні вияви політичного дискурсу.

А. Боженко пише, що Україна переходить від зтяжного тоталітарно-авторитарного режиму до демократичного, а відтак трансформується

комунікативний вимір української політики [6; с. 242]. Тоталітарна держава характеризується значною роллю ритуального аспекту. Ключові ознаки такого дискурсу:

- магічність слова (слова набувають конотативного значення);
- опертя на релігійність (віру, жертовність, поклоніння вищим структурам/інстанціям);
- авторитетність керівника держави, який набуває рис вождя, божества.

Часто помітні негативні вислови про ворогів;

- керівник переконаний у своїй правоті, егоцентрист, тому порушуються принципи ввічливості та максими комунікації.

Такому типу дискурсу притаманні також лексико-синтаксичні маркери:

- використання повторів (заклики, слогани, девізи, афоризми, на кшталт «Вчитись, вчитись і вчитись» В. Леніна, що постійно актуалізувалося в комунікативному просторі СРСР за допомогою різних засобів);
- концептуалізація (наприклад, серед базових концептів «боротьба», «революція», «ворог», «свій/чужий» тощо);
- абстрактність, використання бінарних архетипних опозицій (захід / схід, герой / шкідник, капіталізм / комунізм тощо (в політичному дискурсі СРСР));
- розмитість лексичних значень слів, часто — підміна на антонімічні або використання метафор (наприклад, негативізація значення терміну «релігія» в контексті СРСР за допомогою метафори «Релігія — опіум народу»);
- використання майбутнього часу, директивних мовленнєвих актів (перманентні вислови «Революція переможе!» абощо);
- активне використання займенників, найбільше — займенників першої особи однини («Я»);
- категоричність, негативний посил, різкість висловлювань;
- використання прикметників у найвищому ступені порівняння, нерідко із особистою оцінкою.

До рис демократичного дискурсу на противагу можемо віднести:

- відсутні або мінімальні прояви релігійності;
- діалогічність, відкритість до полеміки (наприклад, за час президентства Віктора Ющенка вперше було проведено прес-конференцію із провідними журналістами, і надалі ця відкритість тільки зростає);
- Залучення засобів масової інформації до процесу політичної боротьби;
- Чітко розмежовані управлінські та легітимаційні тексти;
- Прагнення до ідеалу демократично організованої спільноти (реально не втілюється, бо існує в часових, просторових, культурних та інших вимірах);
- Надає перевагу логіко-раціональним аргументам;
- послуговується зрозумілою мовою, насиченою культурними кодами;
- дискурс вирізняється оптимістичністю, схильністю до гумору; [39; с. 18-19]

Серед мовно-стилістичних рис дослідники виділяють такі:

- відмова від мовної цензури, вільність і свобода у висловлюваннях;
- проникнення нелітературних елементів;
- поява нецензурної лайки, просторічної лексики;
- зміна у сприйнятті політизованої лексики (наприклад, слово «капіталізм» набуло позитивної оцінки);
- значні запозичення іноземних слів. [38; с. 250]

Мова представників різних партій в політичному дискурсі США, який є демократичним за своєю суттю, на нашу думку, не значно відрізняється від демократичного дискурсу України. Утім, важить також нюансованість, пов'язана зі специфікою політичного процесу країни: так, наприклад, мовна партії демократів, звичайно, тяжітиме до демократичного дискурсу, а мова республіканців натомість постає як своєрідне поєднання демократичного та тоталітарного дискурсів. До прикладу, представник республіканської партії Дональд Трамп часто використовує опозиції зло-добро, свій-чужий, однак

промови Джо Байдена таких протиставлень не мають, або ж використовуються вкрай рідко. Також Трамп використовує директиви, не нехтує категоричністю, надає власну оцінку політикам, подіям, опонентам. Дж. Байден натомість відкритий до полеміки, не має наказовості у висловах, використовує модальні дієслова «can», «should». Потрібно зазначити, що присутність релігійності, звернення до традицій та метафоризація, створення власного іміджу — це риси, що однаково присутні у політичному дискурсі як США, так і України, оскільки це виражається в основних, споконвічних характеристиках народів та певних вимогах до лідерів цих країн, формування яких відбувалося протягом тривалого історичного часу.

1.4 Особливості репрезентації категорії континууму в англійській та українській мовах.

Враховуючи тісні контакти та постійну комунікацію між головними представниками США та України на політичній арені за останній час, детальний аналіз категорії континууму надасть можливість для глибшої інтерпретації візій очільників цих держав у контексті часових меж, а отже, розширить розуміння щодо конкретних ситуацій, які поставали в комунікативних актах.

«В умовах постійної невизначеності та непередбачуваності розвитку подій [у політичному дискурсі сьогодення — Д.З.], визначення оптимальних підходів до дослідження таких змін потребує якісно нової методології та комплексу відповідних заходів. Чільне місце серед цих заходів займає поняття темпоральності» [з англ. перекл. тут і далі мій — Д.З.]. Зокрема, зазначає Д. Марєєв, важливим завданням, яке стоїть перед дослідниками категорії темпоральності/континууму, є аналіз підібраних мовних засобів мовцем і їх вираження. [63; с. 23]

У дослідженнях, присвячених категорії континууму, були відзначені такі характеристики досліджуваної категорії:

- наявність дисконтинууму, тобто можливість хаотичного представлення подій у просторово-часовому континуумі;
- нерозривний зв'язок просторового і часового параметрів;
- наявність регулярних мовленнєвих маркерів континууму в площині тексту;
- нерівномірний з точки зору реального часу перебіг подій в аспекті швидкості;
- можливість виражати просторово-часові смисли мовленнєвими одиницями, які не мають у своєму значенні відповідних сем. [27]

Проте англійська та українська мови не є спорідненими і мають відмінності як у граматичній, так і в лексичній чи синтаксичній будові. Відповідно, мовні засоби реалізації категорії континууму будуть відрізнятися в цих двох мовних системах.

Заслуговує уваги розрізнення дослідника В. Скалочки, який розробив і виділив п'ять типів мови: флективний, інтрофлективний, аглютинативний, ізолюючий та полісинтетичний. Ці типи не існують відокремлено, адже конкретна мова не може відповідати лише одному із названих типів, а натомість радше наближається до вираження одного з них. Так, англійська мова є поєднанням флективного та аглютинативного типу, проте їй майже не притаманні відмінкові форми, зокрема тому вона є аналітичною; українська мова також флективна, синтетична, та все ж підлягає аналітизації, або аморфізації (проміжному етапу трансформації синтетизм; наприклад, через втрату регулярної флексії двоїни).

Проте для цих мов характерні і певні подібності, зокрема така частина мови як дієслово в обох мовах має найбільше схожих рис. Надалі детальніше розглянемо типологічні характеристики дієслів як одних із основних маркерів категорії континууму у тексті.

В індоєвропейських мовах трихотомічний поділ об'єктивного часу (на теперішній, минулий і майбутній) знаходить своє відображення у формах граматичного часу. Звідси і визначення останнього як граматичної категорії, що позначає відношення дієслівної дії до одного з трьох реальних часових планів. Відповідно розрізняють теперішній, минулий і майбутній час [31; с. 37]. Українська мова включає в себе ці три часи, не враховуючи давньоминулого, який вийшов з нормованого вжитку. Так само в англійській налічується три аспекти (часи), які, втім, можуть зазнавати різних варіацій. Саме дієслово в реченні здебільшого дає нам розуміння часу, а відтак — і простору: *Я написав щось, сонце світить, the sun shines, I wrote something*. Як вказує В. Барчук, «темпоральність — загальнограматична міжривнева категорія, яка ґрунтується на семантиці дієвості, вираженій дієсловом, та відбиває внутрішній, зовнішній та співвідносний аспекти тривання дії, граматично інтерпретуючи онтологічний час.» [31; с. 76]

У контексті просторових маркерів (або локальних маркерів континууму, як називають їх І. Кузнєцова та В. Пилипчук) також розглядаємо іменники, прислівники; дієприслівні модифікатори часу (Adverb modifiers of time)/дієприкметникові модифікатори часу (Participle I,II,III), активний і пасивний стани, підрядні сполучники часу (коли, доки, поки, тільки, як тільки, після того як, відтоді як, till, until, when, while тощо), прийменники просторового значення (до, під, над, under, over, above) та інші мовні одиниці, що можуть виражати просторово-часові відношення.

Зважаючи на те, що в роботі досліджується політичний дискурс, важливо відзначити характерні для нього мовні засоби в англійській та українській мовах, що виражають категорію континууму, та зіставити їх.

Д. Марєєв виокремив такі види мовних засобів: (1) фонетичні; (2) лексичні; (3) морфологічні; (4) стилістичні. Окремо виділяються так звані слова-амеби

(*amoeba words*), які не мають змістовного наповнення, а є вираженням двозначності у повідомленні, маскують інформацію. [63; с. 23]

Мовні засоби у політичному дискурсі перебувають на першому плані, оскільки вони забезпечують удосконалення методів впливу на політичну реальність через мовлення, активізують можливості інформування суспільства, підвищують інтерес до політичних подій. Як зазначає дослідник, «Ідентифікація нових явищ і технологій [у політичному дискурсі — Д.З.] потребує лінгвістичної рефлексії з урахуванням політичних подій у минулому та змін, які очікуються в майбутньому». [63; с. 23]

Дослідження способів вираження категорії темпоральності важливе так само, як і вивчення граматичних чи лексичних значень. Водночас необхідно враховувати сприйняття часу, вираження котрого можливе через такі аспекти як одночасність (англ. *simultaneity*) та тривалість (англ. *duration*), в яких теперішній час і є моментом політичного дискурсу. Сучасний політичний дискурс використовує різноманітні мовні засоби для вираження категорії континууму. Оцінка сучасного стану політичного життя базується на аналізі інформації, отриманої в минулому, і врахуванні політичних прагнень, які будуть досягнуті в майбутньому. [63; с. 26]

1.5 Метафора як втілення категорії континууму

Поняття «метафори» в сучасній лінгвістиці охоплює ширший спектр мовних явищ, аніж аналогічне поняття у літературознавстві, що тлумачить метафору суто як текстуальний троп [32; с. 87]. Так, вичерпну характеристику метафори та її функціонування в сучасному мовному середовищі дали американські вчені у сфері когнітивної лінгвістики Джордж Лакофф і Марк Джонсон у їхній праці «Метафори, якими ми живемо» (*Metaphors we live by*; 1980). Розкриваючи свою візію щодо окреслених питань, дослідники зазначають, що в питаннях мовної взаємодії важливо послуговуватися поняттям концепту.

На думку Дж. Лакоффа та М. Джонсона, система концептів, вибудована людською свідомістю як набір алгоритмів індивідуальних думок і дій, «відіграє центральну роль у визначенні наших щоденних реалій». Та водночас дослідники стверджують, що ця система концептів є «фундаментально метафоричною у своїй природі» [61; с. 3] [переклад з англійської тут і далі наш — Д.З.].

Таким чином Дж. Лакофф та М. Джонсон замість терміну «метафора» використовують термін «метафоричний концепт» [61; с. 6]. Така понятійна модифікація пов'язана з тим, що дослідники вбачають у структурі метафори імпліцитно інтегровані розгалуження інших метафор. Інакше кажучи, на думку науковців, одна метафора включає в себе цілу парадигму додаткових асоціативних рядів, котрі також метафоризуються за принципом центральної метафори. Дослідники демонструють це явище на прикладі метафори «суперечка — це війна». У зв'язку з цією мовною конструкцією Дж. Лакофф та М. Джонсон акцентують: «Важливо розуміти, що ми не просто говоримо про суперечку в термінах війни» [61; с. 4]; натомість ми включаємо в цю метафору комплекс суміжних дій і явищ, котрі набувають метафоричної форми в мовній картині світу: таким чином, якщо суперечка — це війна, то її, подібно до війни, можна перемогти або програти, вести її за певною стратегією, можна боротися проти опонента, змінювати позицію, атакувати, захищатися, відступати, контратакувати тощо. Тобто метафора «суперечка — це війна» не тільки репрезентує одне явище (суперечку) за допомогою перенесення на нього значень та ознак іншого явища (війни), а й відповідно «структурує дії, які ми виконуємо під час суперечки» [61, с. 4]. Такий принцип розгортання мовної конструкції в невичерпну парадигму інших потенційних метафоричних тез є релевантним і щодо інших метафор.

Саме така здатність метафори концентрувати велику кількість смислів в невеликій (за масштабом задіяних мовних ресурсів) конструкції є причиною активного використання метафор у політичному дискурсі, в якому превалюють

короткі за обсягом тексту, а відтак — у якому з'являється потреба транслювати велику кількість сенсів у лаконічних виявах. Водночас це допомагає розкрити природу політичного тексту, якому, за твердженням В. Павлуцької, притаманний неекспліцитний смисл, адже метафора здатна кодувати та приховувати певні значення в когнітивних фігурах, і ця функція є вагомою в політичному дискурсі [37; с. 210]. Наприклад, якщо одного з кандидатів під час передвиборчої кампанії називають «Месією», то це не тільки возвеличує кандидата та формує для нього вигідний позитивний імідж, а й приховано демонізує його опонента, котрий в сакральній системі координат стоїть в опозиції до «Месії», а отже, є «Дияволом».

На метафоричність як важливу ознаку політичного дискурсу звертає увагу також О. Чорна. Так, наприклад, дослідниця зазначає, що активне послуговування метафорами в політичному контексті призвело до утворення специфічної метафоричної одиниці — політичної метафори [53; с. 639]. О. Чорна стверджує, що поява політичної метафори пов'язана «із необхідністю вербальної категоризації нових понять», які виражають політичні реалії. Дослідниця акцентує: «Політичні медіатексти стають сферою метафоричної деривації найменувань. З-поміж концептуальних метафор [«метафоричних концептів» за термінологією Дж. Лакоффа та М. Джонсона — Д.З.] можемо назвати ті, що позначають сталі суспільно-політичні реалії (гілки влади, податковий прес, архітектура безпеки, хвиля страйків...)» [53, с. 639]. Варто зазначити, що такі метафори мають здатність перетворюватися на мовний штамп або сталий термін, а відтак — закріплюватися в політичному дискурсі, зазнаючи реактуалізацій в різних політичних текстах, що апелюють до позначуваних цими метафоричними термінами явищ чи об'єктів.

Утім, метафора в політичному дискурсі виконує не тільки функцію лаконізації, концентрації смислів в обмеженому за обсягом тексті. Для політичного дискурсу також є важливим доступність донесеного повідомлення, що зокрема передбачає уникання надмірного навантаження тексту професійною

термінологією, запозиченнями, неологізмами тощо, адже це стоїть на заваді формуванню бажаного ефекту щодо слухача / читача. На це звертає увагу В. Павлуцька: «Оскільки на мову політичного дискурсу покладено визначальну роль формування громадської думки, то ця мова повинна бути принаймні зрозумілою та достатньо легкою для сприйняття широким загалом людей всіх прошарків населення, які до того ж володіють різним багажем знань про світ у цілому» [37; с. 210]. Метафора дозволяє уникнути важку для осягнення мовну репрезентацію політичних реалій, адже, як стверджує дослідниця, ця когнітивна форма «поєднує різноманітний життєвий досвід із загальновідомими істинами і, таким чином, спрощує розуміння та сприйняття різних політичних та економічних подій та явищ» [37; с. 210].

Однією з найбільш уживаних метафор у політичному дискурсі є персоніфікація. На це звертає увагу зокрема О. Чорна. Дослідниця стверджує, що метафора типу «політична реалія — живий організм» є «найпродуктивнішою в україномовному газетному політичному дискурсі України» [53, с. 640]. Такий висновок можна зробити і щодо закордонної політичної періодики, а саме щодо видань «The Economist» та «The Wall Street Journal», адже в них, як зазначає О. Лященко, «найпродуктивнішою та найчастотнішою можна назвати антропоморфну метафору» [32; с. 88]. Дослідник стверджує, що «метафори, які уподібнюють державу та окремі інституції до людей, наділяють їх можливістю відчувати й поводитись, як люди...» [32; с. 89]. Прикметно, що така персоніфікація часто характеризується темпоральними змінами, які з категорії «людина» переносяться на категорію «політична реалія». До таких метафор можна зарахувати вислови на кшталт «політично померти» (інваріант — «політичний труп»: припинити політичну діяльність або втратити політичні дивіденди й репутацію), «замовкнути» (припинити коментувати певну ситуацію з боку інституції), «подорослішати» (набратися компетенції та досвіду) тощо. Ці метафори поглиблюються ще більше, коли персоніфікації підлягає сама

категорія часу. О. Безугла зазначає, що в американському політичному дискурсі «до продуктивних концептуальних метафор не можна не віднести метафори-персоніфікації, в яких час уподібнюється живому створінню» [5; с. 21]. Таким чином у політичних текстах можна натрапити на метафори типу «час — це ворог», «час тікає», «час покаже», «час навчить» абощо.

З метафорою персоніфікації також пов'язані метафоричні окреслення просторових змін. Наприклад, матриця просторовості накладається на персоніфікаційний вимір у таких метафоричних концептах як «падати» («впасти у рейтингу» — втратити позиції у гонці за владу або втратити частину електорату), «підніматися» (протилежне за значенням до попередньої метафори), «зміститися вліво / вправо» (змінити орієнтацію в політичній системі координат «ліві-праві») тощо. Як зазначають Дж. Лакофф та М. Джонсон, метафоричні просторові опозиції на кшталт верх / низ, всередині / назовні, спереду / ззаду, на чомусь / поза чимось, на глибині / на поверхні, центр / периферія та інші «виникають внаслідок того, що ми маємо саме такі тіла, які маємо, і що вони функціонують так само, як і все в нашому фізичному середовищі» [61; с. 14]. Тож коли в політичному дискурсі виникає метафора персоніфікації, то на певну політичну реалію разом з іншими людськими атрибутами можуть переноситися також специфічні темпоральні та просторові зрушення, які характерні лише для людини та які через асоціативні та когнітивні процеси приписуються політичним реаліям.

Водночас в політичному дискурсі можливі появи комбінаторних метафор, які акумулюють у собі темпоральні та просторові модифікації водночас. Дж. Лакофф та М. Джонсон називають таку конструкцію «метафорою просторового часу». Згідно з нею, час постає як простір, крізь який рухається суб'єкт, а різні періоди, відтинки часу або епохи є локаціями в цьому просторі [62, с. 145]. Таким чином виникає концепт «просторового часу», в якому паралельно існують минуле, теперішнє та майбутнє, адже рух у просторі від однієї точки до іншої

передбачає завчасне існування цих точок; так само в «просторовому часі» хронологічний рух передбачає актуальну присутність майбутнього як точки спрямування руху [62; с. 145]. Такою метафорою є, наприклад, речення: «Ми проходимо через кризу». Подібний вислів не лише виступає персоніфікацією державного інституту, покликаною здобути емпатію адресата цього повідомлення, а й вибудовує часову категорію за допомогою просторового переміщення: період кризи постає як локація, котру необхідно пройти. Окрім того, таке речення імпліцитно формулює переконання про те, що криза таки буде подолана, адже просторовість часу зумовлює сприймати період як чітко окреслену локацію, що має свій край і яка, відповідно, закінчиться на певному етапі. Отже, ця метафора не лише інформує про актуальний стан державного інституту, а й приховано гарантує подолання декларованої в реченні кризи.

Подібні просторово-часові метафоричні контамінації дослідниця О. Безугла помічає і в американському політичному дискурсі. Учена зазначає, що в американському дискурсі категорія часу в контексті західних культур сприймається як монохронна, що забезпечує розуміння часу як фізичного, матеріального об'єкту. Таким чином для часових метафор концептотворчим є «зовнішній сенсомоторний, перш за все, візуальний спосіб сприйняття. Як наслідок, специфіка темпоральної лексики полягає в тому, що нерідко вона не є властиво темпоральною [...] Зокрема, час виражається в термінах простору та руху, що становить собою мовну універсалію» [5; с. 20].

Отже, метафора в політичному дискурсі активно акумулює в собі темпоральні та просторові категорії, модифікує, комбінує їх, а також накладає їх на загальну метафору персоніфікації політичних реалій. Це означає, що метафора як когнітивна фігура в політичних промовах також долучається до вираження категорії континууму.

Висновки до розділу I.

Отже, можна констатувати, що категорія континууму є однією із базових текстових категорій, тому що часо-простір як категорія присутня в будь-якому тексті *a priori*. Категорія континууму безпосередньо пов'язана з поняттями часу і простору. Сам термін «континуум» означає безперервне формування чогось, тобто безперервний рух у часі та просторі. [9]

Розглядаючи наукові гіпотези, було зазначено, що нерозривний зв'язок мови, мислення та культури є предметом досліджень ще з ХХ століття. Зокрема, гіпотеза лінгвістичної відносності, запропонована Е. Сепіром та Б. Ворфом, стверджує, що мова впливає на сприйняття людиною світу. Лінгвісти довели, що мова не лише відтворює думки, але й формує їх, створюючи певну картину світу в свідомості її носіїв (підтвердження знаходимо й у В. Манакіна). Це означає, що мова гармонізує різноманітні предмети і явища, що оточують людину, та визначає спосіб мислення народу. Крім того, мова відображає світовідчуття народу, включно із його сприйняттям часу, оскільки кожна культура розвиває свою унікальну концепцію часу.

Подано необхідні для аналізу роботи українських та зарубіжних вчених у дослідженні категорій часу та простору: І. Гальперіна, О. Селіванової, Т. Єщенко, В. Кухарук, Дж. Лакофф і М. Джонсон тощо. Детально розглянуто текстову категорію континууму та її підкатегорії (прогресії, стагнації часу та простору). У контексті політичного дискурсу оглянуто роботи Т. ван Дейка, О. Духнич, А. Боженко, О. Шейгал, О. Зернецької та П. Зернецького.

Окремо доведено, що ІМС є важливою складником, адже індивідуальне мовлення завжди оприявнює імідж мовця, вибір ним тих чи інших лінгвістичних одиниць, і, як результат, у політичному дискурсі мовець має можливість впливу на виборців чи опонентів. Відповідно до мети роботи, у цьому розділі досліджено дискурс та політичний дискурс, особливості мовленнєвого впливу у демократичному та тоталітарному дискурсах.

Також в роботі розглядається метафоризація як художній засіб, що додає виразності політичним промовам, відіграє важливу роль у відображенні та структуризації часових і просторових категорій. Метафори перетворюють та поєднують ці елементи, часто персоніфікуючи політичні реалії. Таким чином метафори не лише слугують когнітивними фігурами, але й допомагають виразити категорію континууму, створюючи комплексне і динамічне сприйняття політичних подій та процесів.

На нашу думку, дослідження політизації суспільної свідомості, швидкого розвитку політичного дискурсу, який змінюється й адаптується до поточних політичних умов у світі та в окремих державах, є актуальними та необхідними. Особливо актуальним це видається за сучасних обставин, коли Україна зазнає військової агресії з боку РФ. Політичний дискурс демонструє постійні зміни й адаптації у формах і стилях мовлення, які потребують регулярних досліджень. Підтримка та вплив світових лідерів у цій війні мають вирішальне значення для України, що підкреслює важливість огляду та аналізу промов та звернень політичних лідерів і їх лінгвопрагматичних особливостей у галузі мовознавства.

РОЗДІЛ II. МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ

Час багатогранний і різноманітний. Розуміння його різних аспектів відображається в мові зокрема через різноманітність лексичних часових маркерів, виражених різними частинами мови. Таким чином англійська та українська мови можуть використовувати різні конотативні ознаки та слова з різних семантичних сфер для позначення того, що вказує на відмінності в їх словотвірній семантиці та функціонуванні словотвірних категорій.

Ці відмінності свідчать про нерівномірність і різну вмотивованість процесів в англійській та українській мовах, що відображає їхні етнокультурні особливості та дає змогу через часові відношення реконструювати фрагменти мовного образу світу. У результаті людська свідомість може далі визначати етнокультурну специфіку сприйняття та категоризації навколишнього світу.

Так, Д. Навон стверджував, що час є одним з найважливіших вимірів у концептуалізації світу та домінуючою рисою людського пізнання [64; с. 226] Категорія часу антропоцентрична, оскільки розвивається через складні психічні процеси, включаючи абстрагування, співвіднесення об'єктивного часу з внутрішньою обробкою та розумінням, а також перетворення інформації, отриманої ззовні. На думку Н. Алефіренко, час є культурною інваріантою етномовної свідомості, тобто незмінним концептом певної культури (її самобутнім ядром) [1; с.102]

Джордж Лакофф і Марк Джонсон зауважили, що майже неможливо посилатися на час і не використовувати терміни простір і рух. [61] У людській свідомості, вказують дослідники, ці категорії мисляться нерозривно, про що зазначалось також у попередньому розділі. Отож, у мові часові поняття часто можуть знаходити своє відтворення у лексичних одиницях темпоральної семантики та часових граматичних формах. Зосередимося на одиницях темпоральної семантики, які слугують маркерами категорії континууму.

Таким чином, за класифікацією Т. Єщенко, до мовних засобів реалізації категорії простору належать:

- 1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *верх, низ, поверхня, центр, праворуч, ліворуч, місце* тощо;
- 2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *дорога, майдан*;
- 3) прийменники просторового значення: *під, над, біля, в, при, навколо*;
- 4) топоніми: *Карпати, США, Івано-Франківськ, Львів*;
- 5) назви просторових меж: *край, межа, горизонт, обрій*;
- 6) дієслова з просторовою семантикою: *знаходиться, міститься, стояти, розміщуватися, розташовуватися, бути, перебувати*;
- 7) слова, що позначають відстань: *довжина, далеко, поруч, близько*;
- 8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *дивитися, виходити, заходити, повертатися*). [17; с.181]

До мовних засобів реалізації категорії часу будуть належати такі слова із семантикою темпоральності:

- 1) іменники на позначення:
 - відрізків часу: *second, minute, hour, day, night, morning, evening, dawn, dusk, twilight* тощо;
 - днів тижня: *Sunday, Wednesday, Thursday, Saturday*;
 - місяців: *January, April, May, June, September, October, December*;
 - пори року: *winter, spring, summer, autumn*;
 - свят: *New Year's Day, Independence Day, Thanksgiving Day, Washington's Birthday* тощо. [2; с. 105]
- 2) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності: прикметники (*past, last, late, previous, ancient, coming, following, present* тощо), прислівники (*ago, previously, earlier, before, now*), дієслова та іменники із семою «час» (*a memory, to remember, to forget*) Показниками часу можуть також слугувати й прийменники. Так, наприклад, прийменник *in* вживається:

— зі значенням «в», «у» для позначення місяця чи року: She will come back in February.

— зі значенням «за», «через»: He will return in an hour.

3) Граматичні форми теперішнього, минулого та майбутнього часів. [17; с. 179-180]

Окремо відзначимо таку категорію лексем як архаїзми, історизми тощо, котрі імпліцитно вказують на темпоральність. Наприклад, використання назв певного виду зброї, посуду, інших речей побуту можуть вказувати на певну епоху чи період. У роботі віднесемо ці слова до першої категорії «Іменників». Такі лексеми часто вживаються політиками і усвідомлено чи неусвідомлено сигналізують про час і простір. З промов В. Зеленського та Дж. Байдена можемо вказати лексеми: «Байрактар», «Старлінк», «ленд-ліз», «F-16». які використовує кожен з політичних діячів і які набули актуальності від 2022 року.

Також Т. Єщенко доцільно звертає увагу на цитування, яке часто є виразником певного культурного чи історичного часу, наприклад, при інавгурації В. Зеленський каже: *«Дозвольте мені процитувати одного американського актора, який став класним американським президентом: "Уряд не вирішує наших проблем. Уряд і є нашою проблемою»*. Ця цитата апелює до інавгураційної промови Рональда Рейгана 1981 року, експрезидента США, що конструює у свідомості мовця часопростір США 1981-1989 рр.. Також є посилання на Дж. Байдена, який сказав: *«History is watching, just like history watched three years ago on January 6th»*, В. Зеленський надалі посилається на ці слова: *«Ми чуємо в цей час: історія спостерігає, і це абсолютно правильно»*; *Всім відомі слова Вацлава Гавела: «Краще п'ять років помилок, ніж 50 років саботажу»*. Так, ми робимо помилки, багато. Але ми готові визнавати їх та виправляти (Виступ В. Зеленського на позачерговому засіданні Верховної Ради, 04.03.2020).

На нашу думку, цитати також є різновидом ретроспекції, адже уповільнюють текст, часто виступають допоміжним аргументом для підтвердження власної думки або для додання експресивності.

2.1. Мовні засоби реалізації часу і простору в українському політичному дискурсі

Для аналізу обрано по три промови В. Зеленського та Дж. Байдена, основним критерієм вибору стала наявність національної складової у промовах, тобто промови, головною темою яких є утвердження власної нації через привітання, звернення, виступи, що звернені до громадян тієї чи іншої держави (наприклад, шляхом згадок історичних подій, перипетій сучасності та майбутніх планів країн).

Президентство 46-го президента США Джозефа Робінета Байдена почалося 20 січня 2021 року після прийняття присяги на інавгурації. В Україні посаду президента обіймає Володимир Зеленський від 20 травня 2019, так само з дня інавгурації.

Таким чином для аналізу обрано першу промову, виголошену В. Зеленським після інавгурації, в День Незалежності України у 2021 році, другу — уже після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України (привітання з нагоди Дня Незалежності 24 серпня 2022 року), і третя промова з нагоди Дня Незалежності 2023 року.

Серед промов Дж. Байдена обрано ті, що висвітлюють політичні наміри щодо війни росії проти України та звернені до громадян не лише України чи росії, але й США та іншого світу, оскільки вибір позиції та оголошення планів США впливають на всесвітній стан, мир, економіку і разом з тим стверджують домінантність країни та її громадян. Ці промови потребують детальнішого аналізу, адже вони формують уявлення у слухачів про стан світу, а у громадян країни — про власну державу і вектор її руху.

2.2 Загальна характеристика мовлення В. Зеленського

Доцільно зауважує В. Каназірська, що В. Зеленський зараз виконує роль не лише політика, президента, лідера держави, а й Головнокомандувача Збройних сил України, захисника країни та дипломата. [21; с. 22]

Відповідно до цього різняться стратегії, лексико-семантичне наповнення промов, змінено акценти у формуванні президентського іміджу для ефективнішого інформаційного та комунікаційного впливу. Варто додати, що окремі особливості мовленнєвого іміджу В. Зеленського незмінні, наприклад:

- простота висловлювань: *«І сильна країна не чекає, що хтось вирішить її проблеми», «Ми боремося за своїх людей там»* (Промова до Дня Незалежності України 2021 р.) і *«Чимало українців втратили через війну близьких. Герої, завдяки яким ми не втратили України. Я дякую і вклоняюся перед кожним і кожною з них»*(Промова до Дня Незалежності України 2022 р.);

- декларативність: *«я хочу сказати», «я дякую»* (2022 р.);

- риторичні запитання: *«Кожен може спитати в себе: а де ти в українській незалежності? А що твого додалося незалежності? А чим ти допоміг незалежності?»* (2023 р.); *«Що таке сильна країна?»* (2021 р.).

- повторювані лексеми або конструкції: *«...унікальна броя. Броя людяності. Броя щирості»* (2023 р.); *«Країна, яка амбітно мріє та рішуче діє. Країна, яка...»* (2021 р.)

У промові 2023 року помітно кількісно зросло вживання експресивної лексики: *«Але, на жаль, є родини, які не дочекалися додому батька, сина, брата...»*, *«Всіх, хто загинув під час виконання службових обов'язків»*, *«...хто телефонує чи пише таке важливе «Як ти?», аби почути таке бажане «Все добре!»* *Таке цінне «Я тебе кохаю»... «Наш син зробив учора перший крок»...»*; Значно змінилась й частотність використання форми першої особи однини «я», через яку в промові 2023 року президент вдається до прийому зближення з народом, консолідації, аби показати, який саме він внесок додає, які слова він

хоче сказати громадянам. Здебільшого В. Зеленський концентрується на подяках, які висловлює від свого імені: *«Я дякую вам!», «Я дякую всім, хто поширює правду...»*, консолідацію висловлено через займенники другої особи множини *«ми», «наші»*: *«наші воїни», «наша держава», «минулої зими ми пережили...»*.

Натомість у промові 2021 року прийом зближення з народом мав на меті підкреслити історичну тяглість, витоки історії, що беруть початок із Київської Русі. У зв'язку з цим президент називає українців *«нащадками могутньої країни, яка була центром Європи»*. Також відмінною є репрезентація займенника *«я»* — у цій промові політик використовує його для підтвердження власних дій і рішень: *«я приділяю чимало часу славетному минулому...», «я підписую сьогодні відповідний указ»*.

Тож відмінності у мовленні та конструюванні промов В. Зеленського ілюструють зміну іміджу політика внаслідок політичних змін та зміни власної ролі у державі. Припускаємо, що втілення категорії континууму також матиме різне втілення, зокрема щодо окреслення простору, оскільки простір України набув зовсім іншого значення, як і розуміння певних топонімів. До прикладу, змінилося розуміння лексеми *«фронт»*, і станом на 2023 рік вона охопила значно більшу територію у порівнянні з 2021 роком. Іншими словами, змінилась мовна картина світу (ІМС) українців та В. Зеленського зокрема.

2.3 Аналіз категорії континууму I-шої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2021»:

Для аналізу категорії континууму в даній промові В. Зеленського найбільше підходить класифікація Т. Єщенко, яка схарактеризувала принцип виявлення просторових маркерів. Відповідно до цих критеріїв класифікації в промові можна виявити такі виразники категорії континууму:

1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *тут, там, схід, захід*;

2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *рідна земля, центр Європи, дороги*;

3) прийменники просторового значення: *під, над, в, при, на, у*;

4) топоніми: *Олешківські піски, Херсонщина, Буцький каньйон, Черкащина, Рівненщина (2 рази), Карпатські гори, терикони, Дніпро, Десна, Південний Бук, Україна, Чернігівщина, Сумщина, Донеччина, Луганщина, Кіровоградщина, Кропивницький, Житомищина, Полтавщина, Тернопільщина, Вінничина, Кам'янець-Подільська фортеця, волинський Замок Любарта, замок Аккермана на Одещині, лавра (Софійська — прим. Д.З.), костел Святого Миколая, собор Святого Юра, ханська мечеть в Бахчисарай, синагога у Дніпрі, Запоріжжя, Миколаїв, Крим, Донбас, Київ, Київська Русь, Запорізька Січ, Десятинна церква, фортеця Кафа*;

5) назви просторових меж: *космос, куточок України, схід, захід, море, на полях, небо*;

6) дієслова з просторовою семантикою: *є, перебувають, розділяти, бути тут, відзначать тут*;

7) слова, що позначають відстань: *за кордоном, тисячі кілометрів доріг*;

8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *починається, підписую, починаємо, будемо повертати, змусити отримувати, паспортизувати, повернуться, залишитись, подивіться*.

Натомість маркери часу виражені іншими мовними засобами:

1) іменники на позначення:

— відрізків часу та років: *чимало часу, тисячолітня історія, 1616 рік, 30-та річниця, 24 серпня 1991 року, 24 серпня 2021 року, 25 років, тисячоліття, рік заснування Києва, сьогодні, цей святковий день, минуле, майбутнє, програма на 10 років, 30 років, 311 років, чверть століття, 1025 років тому*.

— свят: *30-та річниця проголошення незалежності України, 30-та річниця створення ЗСУ, День Української Державності, день Хрещення Київської Русі.*

2) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності:

прислівники: *цьогоріч, в минулому, майбутньому, понад тисячу років тому, вперше, ніколи, нарешті, востаннє, тимчасово.*

- дієслова та іменники із семою «час»: *пам'ятати, пам'ять, історія, річниця.*

Окремо виділяємо такі три групи маркерів, що характерні для цієї промови:

- назви народів та національних меншин (етноніми): *українці, кримські татари, караїми, кримчаки, росіяни, білоруси, молдавани, болгары, угорці, румуни, поляки, євреї, вірмени, греки, роми, грузини, гагаузи, азербайджанці, узбеки, казахи, киргизи, туркмени й таджики, литовці, естонці й латиші, турки, корейці, башири, лезгини, аварці, марійці, німці, словаки, чехи й фіни, комі, албанці, карели, чеченці, осетини, абхази, кабардинці, табасарани, даргинці, араби, лакці.*

- імена відомих українців, які проживали в певну історичну епоху та водночас є представниками певного населеного пункту: *князь Володимир, Пилип Орлик, гетьмани Запорізької Січі, діячі часів УНР, учасники визвольних змагань, діячі культури та науки, житомирянина Корольова та буковинця Каденюка, Леоніда Бикова та Сергія Бубку, Володимира Даля, Карпенка-Карого, Лесю Українку, Миколу Лисенка, Соломію Крушельницьку, Василя Стуса.*

- власні назви, або ж назви предметів. *літаки «Антонова», Т-34, львівської кави, одеського вина, домашньої наливки. «Південмаш».*

- інші лексеми, що є маркерами часу: *династія, козацький рід, нащадки, засновники, спадкоємці, зародження.*

Аналіз використаних граматичних форм

Відомо, що «реальний час рухається лише в одному напрямку — від минулого до майбутнього». [46; с. 244] Таким чином промови, проголошені у конкретний час, рухаються лише в одному напрямку — з минулого у майбутнє, але це заздалегідь прописаний текст, автори якого в процесі написання використовують різні прийоми відповідно до особливостей свого задуму. Тобто вони можуть порушувати послідовність викладу, змінювати акценти, логічну організацію через відступи від теми, вставки тощо. Промова — це мовлення в конкретний момент, відрізок на темпоральній прямій, «що корелює з категоріями минулого і майбутнього часу; актуалізує початок, момент і діапазон тривалості певного мовного акту» [44: с. 48] Потрібно додати, що з моментом мовлення невіддільно пов'язаний мовець, який описує об'єктивну дійсність. Функція мовця полягає в тому, щоб констатувати об'єктивність дій та станів, що передують моменту мовлення або збігаються з ним, а також додати експресивно-емоційну складову, висловити свої думки або оцінки щодо реальності дій. Мовець завжди є представником певної нації, культури, мови, які можуть по-різному організовувати темпоральність тексту та оприявнювати різні цінності. Як описували у розділі I, значною мірою організація тексту залежатиме від дискурсу (тоталітарного чи демократичного). Наприклад, тоталітарному дискурсу притаманне використання повторів, що свідчить про ретроспективність та направленість у минуле, бажання самоствердити свою позицію, при тому мало згадуючи про майбутнє.

Аналіз промов дозволяє припустити, що тим чи іншим чином політики вдаються до ретроспекції, аби підтвердити правильність своїх рішень. У виступі з нагоди Дня незалежності України 2021 року це яскраво виражено через семантичні маркери. Так, В. Зеленський вдається до прийому перелічення та повторення, синтаксичного паралелізму:

1) *«Нашій гривні — чверть століття, на ній зображений, зокрема, князь Володимир. Але нашій гривні — більше тисячоліття, вона існувала за князя Володимира.*

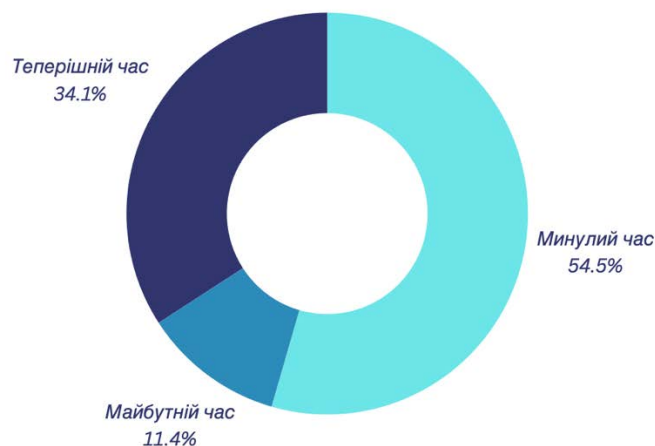
2) *«Наш тризуб був затверджений у Конституції України 25 років тому. І наш тризуб був витиснутий на цеглинах Десятинної церкви 1025 років тому».*

Л. Завальська трактує такі повторення як намір посилити вплив на адресата, також дослідниця трактує перелічування різних національностей як ідею об'єднання. Ці ретроспективні елементи науковиця відносить до стратегії консолідації. Надалі помітне використання займенника «ми» — 33 рази, прислівника «вперше» — 6 разів, присвійного прикметника «наш» та похідних від нього — 28 разів. [18]

До проспекції можемо додати слова: *«І про все це я підписую сьогодні відповідний указ»*. Це прогнозування майбутнього, хоч і в імпліцитній формі, бо вжито теперішній час (часова транспозиція).

Розглядаючи детальніше дієслово — частину мови, що посідає провідну роль у категорії континууму як найбільш спеціалізований засіб вираження часових відношень у мові, — можна зазначити, що воно дає можливість відтворити динаміку, процес або певний стан. Беручи до аналізу онтологічне розуміння часу у триєдності минуле-теперішнє-майбутнє, кількість вжитих форм кожного із часів буде значно відрізнятись.

Кількість вжитих часових форм у додатку 1.

На наш погляд, варто звернути увагу на наративність у промовах та проаналізувати зміну часу у дієсловах у ході нарації та, відповідно, окреслити контекст вживання дієслів того чи іншого часу. Промова розпочинається привітанням та звертанням до гостей та громадян, вжито теперішній час: *вітаю, сьогодні ми відзначаємо, усвідомлює, говорить, пишається*. Далі президент переходить до основної частини розповіді, яку розпочинає з перспекції. Загалом, переходи від теми до наступної теми можемо кваліфікувати як перспективні. Наприклад, після привітальної частини речення: *«Адже наша історія й наша держава — унікальні»* слідує подальше перелічення (через синтаксичний паралелізм), що саме унікальне. Це прихована перспекція, з якої слухач розуміє, що далі, ймовірно, йтиметься про історичний аспект. Ця частина нарації будується на протиставленні часо-простору: від теперішнього до минулого.

- *«Нашій Конституції — 25 років. Але нашій Конституції — 311 років»*. (від теперішнього стану до минулого);

- *«Нашій гривні — чверть століття, на ній зображений, зокрема, князь Володимир. Але нашій гривні — більше тисячоліття, вона існувала за князя Володимира»*. (від теперішнього до минулого).

Відповідно і вживання теперішньої та минулої форми дієслів є ближчим по кількості, аніж у порівнянні з майбутнім.

Наступний тематичний перехід починається зі слів: *«Все це свідчить про одне...»*. Після того слідує перелічення у теперішньому часі: *«ми — молода країна...»*, *«ми будемо свій дім...»*, проте із ретроспекцією через лексику до минулого (нащадки, спадкоємці, тощо).

Наприкінці цієї підтеми В. Зеленський підкреслює: *«І про все це я підписую сьогодні відповідний указ»*. Тут маємо теперішній час дієслова *«підписую»*, проте він умовний, оскільки указ не підписується весь цей час, тобто йдеться про майбутню дію або намір, що дозволяє кваліфікувати це явище як часову транспозицію.

Продовженням є наступна тема, яка починається з речення: *«Ми також починаємо процес повернення на рідну землю видатних українців»*. В. Зеленський у цьому випадку, як і в попередньому, використовує теперішній час, проте йдеться про майбутні дії. Це маніпулятивна стратегія для того, щоб переконати слухачів, що він та уряд провадять активну та постійну роботу над поверненням історичного минулого, та ствердити такий намір як основоположний і актуальний. Але президент не уточнює, що вже якісь дії були зроблені, в іншому ж випадку наратив будувався би з точки зору отриманих результатів, а не планів. Нашу думку підтверджує те, що подальша частина теми виголошена якраз у майбутньому часі: *«Ми будемо повертати не тільки своїх. Ми будемо повертати своє»*. Тобто здобутків на цьому поприщі станом на момент виголошення промови ще немає, а минулий час використаний лише для опису діячів та їхніх подвигів.

Оскільки дискурс промови В. Зеленського тяжіє до демократичного, присутня логічно-аргументативна частина. Відповідно, наступна тема сконцентрована на тому, що політик підтверджує сказане словами: *«Я приділяю чимало часу славетному минулому для того, щоб всі ми нарешті повірили в себе*

у майбутньому. *І разом будували сильну державу*». Знову ж таки, маємо часову транспозицію: вжито минулий час «будували», «повірили», розповідаючи про плани, а не результати. Аргументативність надалі представлена у вигляді риторичного запитання та відповідей на нього. Стиль розповіді не змінюється, часова транспозиція зберігається без явних змін. Далі транспозиція дещо модифікується, умовним способом передаються вже минулі події: «*Без гелікоптерів Запоріжжя та літаків “Антонова” Україна не підкорила б небо. Без кораблів Миколаєва Україна не підкорила б море*». Наступними йдеться про вже історичні факти в історії України: «*Донеччина подарувала нам Леоніда Бикова та Сергія Бубку. Луганщина — Володимира Даля...*» та без надуживання мовних виразників темпоральних модифікацій. Завершується промова наказовим способом, настановою для громадян.

Отже, категорія континууму у цій промові має значну кількість маркерів часу і простору. Найбільш вживаними виділяємо іменники на позначення часу, історичних осіб та топоніми. Варто відзначити, що згадування усіх народів, що проживають на території України, також є важливим маркером, бо ці згадки так чи інакше пов'язують із певним часом, епохою, культурою та простором (наприклад, згадування тих нацменшин, що мають свою державу, дає можливість встановити й територіальний зв'язок, як от при згадці естонців, фінців, пов'язуємо їх із конкретною територією, що відповідає їхній національності). Ця промова є здебільшого ретроспективною, про що свідчать дані вживання дієслів, проте президент нерідко вдається до форми теперішнього часу, що дає майже рівноцінні дані з минулим часом. На нашу думку, це може свідчити про бажання або потребу розповісти про реальний на той час стан подій у країні, підняти дух суспільства через актуалізацію попередніх здобутків та отриманим результатом на день проголошення промови.

2.4 Аналіз категорії континууму II-ої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2022»:

Використані в промові просторові маркери (за класифікацією Т. Єщенко):

1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *десь там; весь, всюди, де має бути.*

2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *вся Україна, рідна земля, наші землі, стіл переговорів, на своєму місці, центр столиці, центр Києва, континент.*

3) прийменники просторового значення: *в, на, у, за, із, цей.*

4) топоніми: *Росія, Україна, Європа, російський ринок, Маріуполь, Монако, Донбас, Крим, Хрещатик, Київ, 25 регіонів.*

5) назви просторових меж: *світ, небо, окопи, місця, бліндажі, у танках і БМП, на морі й у повітрі, на передовій, у дорозі, в авто, вантажівках і потягах, за комп'ютером, у військкомати, на ділянці, у тероборону.*

6) дієслова з просторовою семантикою: *відчинені (двері), знищити, пахнуть, зник, помер, розчинився, народився, втекти, здатись, зустрінемо, побачити (парад), битися.*

7) слова, що позначають відстань: *шлях, дійти до кінця, будемо з вами до кінця, буде всюди, де має бути, за кілька днів пройде парадом у центрі нашої столиці, у різних часових поясах.*

8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *дійти до кінця, пройшовши стільки всього, підніємо руки вгору, прийшли визволяти, битися за неї (землю — ред.) до кінця.*

Маркери часу (за класифікацією Т. Єщенко):

1) іменники на позначення:

— відрізків часу та років: *сьогодні, сьогоднішня, 182-й день повномасштабної війни, майбутнє, 24 лютого, 24 серпня, вчора, часи, ніколи, до*

кінця, до перемоги, завжди, цього разу, о 4-й ранку, кілька днів, кожен новий день, протиставлення «раніше/зараз», цей день; півроку тому;

— місяців: лютий, серпень, 6 місяців;

— свят: головне свято, День Незалежності;

2) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності:

прикметники: кожен новий (день), раніше, зараз, цей (день).

прислівники: ніколи, завжди, знову, до кінця, до вашої перемоги, остаточно, по-англійськи, по-руськи.

- дієслова та іменники із семою «час»: історія, підручники з історії, змінилися, доля, кінець, коли святкуватимемо, ще не мали.

Окремо виділяємо такі дві групи маркерів, що характерні для цієї промови:

- власні назви: «Хаймарси», «COVID-19»:

- «Ми ще не мали “Хаймарсів”, але мали людей, які готові зупиняти танки голими руками».

- «Ще вчора світ не був згуртованим. COVID-19 яскраво показав: кожен сам за себе. За шість місяців Україна це змінила».

Ці дві лексеми («Хаймарси» і «COVID-19») містять вказівку на час, у який ці слова набули великого поширення серед населення. COVID-19 — пандемія, що розпочалась у березні 2020 року (у світі з 2019 року) і стала лейтмотивом президентства В. Зеленського, який на першому році на посаді зіштовхнувся з цим викликом та незадовго після нього — великою війною. Ця вказівка на коронавірусну хворобу окреслює період карантину та час з кінця 2019 до початку 2022 року.

«Хаймарси» (з англ. HIMARS) — це ракетні системи, які США постачають Україні після початку повномасштабного вторгнення Росії. Цей вид зброї на полі бою України значною мірою символізувався і популяризувався як ефективний інструмент ведення бойових дій, унаслідок чого ця лексема частотно актуалізується в різних медіа. Зокрема з'являються нові матеріали про надане

озброєння, його переваги, важливість на полі бою та зміну «правил гри» завдяки ньому.

Слід зазначати, що такі огляди не поодинокі, а регулярні та популярні, тематичні відео налічують тисячі і мільйони переглядів. Наприклад, тематичне відео Раяна МакБета зібрало один мільйон переглядів за один рік [67]; польове відео українського бійця, що брав участь у застосування цієї зброї, перетнуло позначку чотирьох мільйонів переглядів також за один рік. [36]

Окрім, того платформа UNITED24 теж не оминула цієї теми і в лютому 2024 року випустила відеоматеріал про «Хаймарси в дії», яке налічує більше сімдесяти двох тисяч переглядів. [70]

- слова про народження нації (24 лютого о 4-й ранку): *«Нова нація, яка з'явилася на світ 24 лютого, о 4-й ранку. Не народилась, а відродилась»*. В. Зеленський каже про відновлення української нації як про історичний екстремум і важлива хронологічна точка національного становлення; він уточнює, що це сталося в конкретний час, о 4-й ранку, коли усі почули звуки вибухів та «відродились». Вважаємо, що це не лише маркер часу за вказівкою на дату та годину, але й символізація відповідної дати як важливої історичної точки для нації, що надалі буде актуалізуватися й відзначатися в подальші роки.

Аналіз граматичних форм

Промова з нагоди Дня Незалежності України показово інша порівняно з попередньою. Президент починає із звернення до народу України, наголошує на важливості відзначення події, проте без подяк, вітань, звернень до гостей. В. Зеленський використовує прийом ретроспекції, аби підкреслити всі події, які пережила нація від 24 лютого 2024 року, наголошує, що минає 182-день війни, 6 місяців з моменту повномасштабного вторгнення Росії. Суттєвих змін у нарації протягом промови немає, прослідковуємо вживання коротких синтаксичних

конструкцій, підкреслену емоційність (досягнуто через прикметники: вільний, незалежний та іменники: біль, радість, втрати), метафоризацію, повторення.

Далі використано протиставлення між подіями 24 лютого та 24 серпня: *«24 лютого нам казали: у вас немає шансів. 24 серпня ми кажемо: з Днем Незалежності, Україно!»*. Як зазначали у розділі I, основним способом реалізації ретроспекції є повтор, який уповільнює текст, проте можуть бути й інші способи (наприклад, формат спогадів). Початок промови характеризується частими повтореннями дат, згадок свята Дня Незалежності, використанням антитези (*«...хто справді нам брат і друг, а хто навіть не випадковий знайомий. Хто не втратив своє ім'я та репутацію, а хто переживав, щоб терористи зберегли обличчя»*). Далі політик концентрується на теперішньому та минулому часі, вживає доконану форму дієслів: *кому потрібні, ми зрозуміли, світ дізнався*.

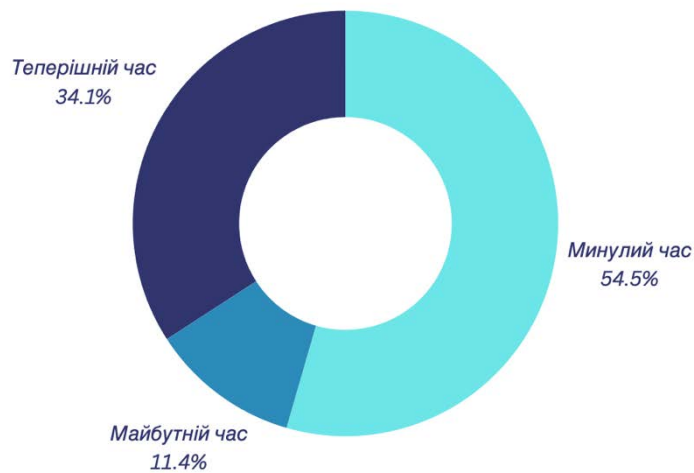
Промова продовжується з використанням того ж художнього засобу — антитези: *«Не гроші, а цінності. Не нафта, а люди», «Європа більше не гравець»* — *«Європа запроваджує жорсткі санкції»*. Прикметною є метафора, де ототожнюється Європа як спортивний гравець, що додатково підкреслює те, що зараз її роль важлива, за нею слідкують, а її дії та рішення вплинуть на результати війни. В. Зеленський концентрується на «сьогодні», що важливо з огляду на те, які зусилля потрібно докласти в актуальному для контексту промови час. Точно втілено логічно-аргументативний ряд, який починається з міркування, що думка суспільства вперше має настільки значний вплив на політиків, та підтвердження цієї тези тим, які дії зараз засуджуються: *«Бути нерішучим і занадто обережним — соромно. Говорити мляво, розмито й занадто дипломатично — соромно. Не підтримувати Україну — соромно»*.

Промова переривається відеороликом про єдність українців, опісля наявне ще одне звернення: *«Шановний народе!»*. Можемо класифікувати цей перехід як проспекцію, оскільки після подібного однотипного звертання у промовах завжди слідує продовження розповіді; таким чином використання типової форми

звертання вибудовує горизонт очікувань адресата та конструює його розуміння подальшої структури промови, а почати — і її подальшого змісту. Президент далі повертається до минулих подій, виборів, які довелося зробити кожному, і закінчує підтему ретроспекцією, знову повертаючись до подій 24 лютого і спогадів про те, як російські війська планували пройти парадом на Хрещатику.

Наступна частина промови сконцентрована на теперішніх подіях та планах на майбутнє. В. Зеленський каже про перемогу: *«Що для нас кінець війни? Раніше ми говорили: мир. Зараз кажемо: перемога»*, вдаючись до риторичного запитання та знову до антитези. Вважаємо, що використання такої проспективної частини зумовлене потребою переконати у реальності перемоги, додати віри і рішучості українцям, гарантувати принциповість і стійкість. Розміщення подій у часовому континуумі (від минулого через теперішнє до майбутнього) дозволяє мотивувати аудиторію до дій, пропонуючи чіткий їхній план і прогнозуючи їх наслідки. Відзначаємо використання недоконаного виду дієслів: *«святкуватимемо»*, *«повертатимемо»*, які вказують на тривалість окреслених процесів, а як наслідок — на важкість їх реалізації.

Щодо використання часу у промовах, то кількісний підрахунок у додатку 2 підтверджує гіпотезу, що промова здебільшого ретроспективна, зосереджена на здобутках і їхній важливості для теперішніх подій. Натомість формі майбутнього часу відведено значно менша місця.

Завершується промова словами про об'єднання та традиційним привітанням: *«Ми об'єдналися. З Днем Незалежності, Україно! Слава Україні!»*.

2.5 Аналіз категорії континууму III-ої промови В. Зеленського «Промова президента Зеленського до Дня Незалежності України 2023»

За класифікацією просторових маркерів Т. Єщенко:

1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *позаду, хоч би де, там, де, великої (України), онлайн*.

2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *міста, лікарні, села, поля, оборонні підприємства, дім, дівка, госпіталі, на благодійних концертах, держава, командні пункти, пункти розташування бригад, на стінах, у кімнаті, площа*.

3) прийменники просторового значення: *в, на, у, до, під, по, весь, позаду*.

4) топоніми: *Україна, «Москва», Кримський міст, російська темрява*.

5) назви просторових меж: *на фронті, в цивільному житті, там, де зруйнували школи, будь-яка країна, у світлі, в темряві, в окопах, окупації*.

б) дієслова з просторовою семантикою: *починається, підписую, розміновує, збирає, доставляє, повернувся й продовжує (битись), засіває, потопили, напишуть, знімуть, наживо.*

7) слова, що позначають відстань: *там, усій (державі).*

8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *везе залізницею, дорогою, морем, крок уперед, рух уперед, крок назад, наступ, перший крок.*

Маркери часу:

1) іменники на позначення:

— відрізків часу та років: *32-га річниця нашої незалежності, сьогодні, минуле, майбутнє, учора, минулого тижня, минулої зими, 24/7.*

— пори року: *зима.*

— свят: *32-га річниця нашої незалежності, свято сильних людей, свято вільних людей, незалежність України.*

3) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності:

прикметники: *незалежна (Україна), йдеться про період незалежності держави з 1991 року.*

прислівники: *цілодобово, завжди, під час тривоги, поки, в майбутньому, щодня, коли (був холод, люди працювали тощо)*

- дієслова та іменники із семою «час»: *пам'ятати, майбутня (перемога), дочекалися, чекає, під час виконання (службових обов'язків).*

Окремо виділяємо такі дві групи маркерів, що характерні для цієї промови:

- власні назви, або ж назви предметів: *українські дрони: «лелеки», «фурії». Морські дрони, «нептун», «корсари», «стугни».*

- інші лексеми, що є маркерами часу: *масовані ракетні атаки, блекаут, солдат й матрос, сержант, старшина, офіцер, генерал, захисник, воїн, боронити, броня, бійці.*

Лексеми, перелічені в останньому пункті, імпліцитно вказують на час виголошення промови, бо йдеться про тих, хто воює, боронить, захищає. Тобто, йдеться про часовий відрізок, коли велись воєнні дії та перелічені посади війська мали вкрай важливу роль. Більш точними щодо часо-просторового показника є висловлення про ракетні атаки та блекауті, що сколихнули Україну взимку з жовтня 2022 по березень 2023 років. Саме цей період характеризується стрімким підвищенням вживання аналізованих лексем, зокрема слова «блекаут», яке із поодинокого вжитку як слова іншомовного походження перейшло у активну, буденну лексику пересічного українця. Вважаємо, що вживання слів: «війна», «фронт», «герой», «бригада», «боєць» також є маркерами категорії континууму, адже у період промови президента у 2023 році вони здобули інші сенси, стали «ближчими» кожному українцю.

Аналіз використаних граматичних форм

За аналогією із попередніми промовами, свій виступ В. Зеленський розпочинає із привітання, що традиційно звучить у теперішньому часі та з акцентуацією національності, назва свята або події, що відзначається. Відповідно, вступ багатий на повторення, що утворює одну з головних рис промови 2023 року: *«Великий народі великої України, що відзначає сьогодні великий день — День Незалежності! Свято вільних людей. Свято сильних людей. Свято гідних. Свято рівних. Українців та українок. Усіх. В усій нашій державі»*. Нагадал повторення, повернення до попередніх подій чи згадки про історичні перипетії є ознакою стагнації оповіді. Нарація призупиняється, слухачеві необхідно задіювати попередній досвід, аби вповні оцінити та зрозуміти сказане мовцем.

Наступним пунктом у промові є риторичні запитання: *«Кожен може спитати в себе: а де ти в українській незалежності? А що твого додалося незалежності? А чим ти допоміг незалежності?»*. Це показове звернення щодо

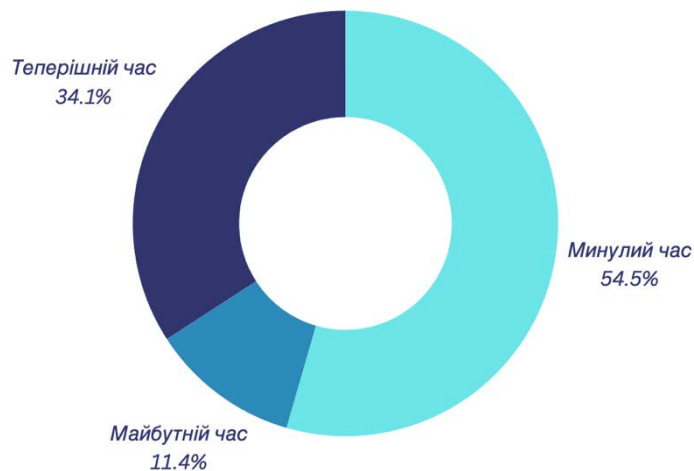
застосування ретроспекції, проте не загальноукраїнської, історичної, як це відбувається, наприклад, у промові 2022 року, а особистої, аби кожен оцінив свій внесок у незалежність (або його відсутність). Таким чином категорія континууму використовується для маніпулятивних цілей. Далі, власне, президент переходить до подяк тим, хто працює задля захисту України: воїнам (перелік посад), батькам, дітям, учителям, лікарям, енергетикам і тим, хто захищає українську культуру. Варто зазначити, що подяки висловлені у теперішньому часі, що свідчить про потребу уточнити, що робота продовжує виконуватись, так само актуальною є належна оцінка внеску цих людей.

Поміж словами подяки В. Зеленський згадує свою поїздку до бойових бригад, про те, що побачив та зрозумів під час відвідин та спілкування. Проте при цьому все ще використовується форма теперішнього часу, зокрема акцентується те, що дитячі малюнки *висять, підтримують та мотивують* військових як в минулому, так і зараз.

Тож вважаємо, що уся промова побудована на прийомі ретроспекції, оскільки всі події, що згадуються, є ретроспективними: спогади, подяки (адже згадуються саме ті професії та соціальні ролі, які були вагомими в контексті захисту України протягом попередніх двох років). Та вагомим аспектом є вживання теперішнього часу щодо цих подій, бо це свідчить, що все сказане не втратило важливості та актуальності, що потрібно зосереджуватись на сьогоденнішому дні і продовжувати роботу.

У формі минулого часу президент розповідає про зимові блекаути 2022-2023 років та втрати героїв, адже це ті події, які потребують наголосу щодо їх завершеності та безповоротності: так, наприклад, акцентується жертва людей, що віддали свої життя за Україну. Таким чином наголошується потреба усвідомити це, пам'ятати та віддати цьому належну шану.

Кількісний підрахунок вжитих часових форм у додатку 3.

Таким чином промова 2023 року є ретроспективною. В. Зеленський підсумовує внесок та зусилля кожного, хто тим чи іншим чином допоміг у збереженні незалежності. Промову побудовано у вигляді подяк зі стагнаційними елементами (через спогади і переказування висновків, зроблених у минулому). Відповідно, це підтверджують і показники у додатку 2, що демонструють найбільшу частотність вживання форм минулого часу та теперішнього. Припускаємо, що президент передусім бажав підкреслити заслуги людей, запевнити громадян, що країна попри все функціонує та кожен виконує роботу на своєму місці. Водночас мінімальна кількість згадок про майбутнє може свідчити про те, що будувати плани або публічно їх оголошувати є недоречно або неможливо за актуальних обставин. Майбутнє згадується лише щодо окупованих територій та людей, що знаходяться в окупації, і використано такі слова: «*дочекається*», «*повернеться*». Президент обирає доконаний вид дієслова для майбутнього часу, запевняючи слухачів, що ці обіцянки будуть виконані. Здійснивши аналіз промови президента, слід зазначити, що оратор надає перевагу лексичним засобам мовного впливу.

2.6 Метафоричність як засіб конструювання простору у промовах В. Зеленського

Відповідно до теорії Дж. Лакоффа і М. Джонсона, метафора постає як вияв діяльності «мовної особистості», що зіставляє себе і світ у межах набутого емпіричного та культурного досвіду (як власного, так і колективного). Тобто метафори є складником національної картини світу, проєктують набутий досвід як окремої особистості, так і попередніх поколінь. У контексті політичних промов метафори зазвичай слугують засобом маніпулювання, оскільки можуть конструювати дійсність шляхом вибору тих чи інших акцентів, конструювати нові смисли та апелювати до емоцій слухача. [11]

Г. Воробйова стверджує, що з особливою популярністю використання метафор пов'язаний тоталітарний дискурс, де «метафори служать для формування та підтримки, бо є основою міфологем» [8; с. 84]. І здебільшого даний дискурс формується на бінарних опозиціях, апелює до «сімейності» (як у радянському періоді з'явилися вислови: Батьківщина-мати, народи-брати, республіки-сестри), не нехтує гігантоманією (метафори розміру: великий, титанічний), вживає метафори війни, змагання, театральності. У демократичному дискурсі присутні метафори, однак вони сконцентровані на спільності, бажанні дійти консенсусного ефекту. Як було зазначено, Україна переходить із тоталітарного дискурсу до демократичного: про це свідчить і метафоризація, іншими словами, зміна у конструюванні простору та світу у свідомості населення.

У цьому аспекті потрібно звернутись до роботи І. Рудик, яка зосереджується на маніпулятивному потенціалі метафор у комунікації українського політикуму, оглядаючи вжиті метафори Ю. Тимошенко, В. Януковичем, С. Тігіпком. Наведено такі приклади: *«Понад 200 законопроектів, покликаних прискорити реформування всіх сфер життя країни, осіли мертвим вантажем у стінах парламенту»*; *good relations with all of our neighbors*;

Максимум мобілізаційного потенціала *Виктора Януковича во втором туре* — *тоже 10 миллионов избирателей*». І Рудик зауважує, що учасники українського політичного дискурсу здебільшого використовують воєнно-мілітарні метафори, які на фоні стилістичної скупості виражають агресивність. [47; с. 8]

Підкреслюємо, що час активного протистояння Ю. Тимошенко та В. Януковича припав на відсутність воєнних дій на території України, проте звернення до воєнно-мілітарних метафор є показовим. Після вторгнення Росії у 2014 році та подальшої ескалації в 2022 році звернення до цього типу метафор не зменшилось, оскільки воєнні дії стали частиною щоденного життя українців. Втім, метафори у промовах В. Зеленського набули демократичного значення та символізують потребу у єднанні перед ворогом — у минулому «братнім народом» — Росією: *«І за це ми боремось. І в цій боротьбі важливий кожен. Бо ця боротьба за те, що важливо кожному. Це — незалежна Україна»*. (промова від 2023 року). *«Нашим воїнам допомагає одна додаткова унікальна броня. Броня людяності. Броня щирості. Це дитячі малюнки»*. (2023 р.). У цьому та наступних прикладах політик звертається до єдності родин, сімей, та соціо-культурних цінностей:

«Я дякую кожній українській матері, для якої наша держава є й залишиться домом» (держава — дім).

«Завжди — знаючи, як світла чекають у лікарнях, на оборонних підприємствах. І як світла й тепла чекає кожна родина.» (світло як мир та спокій у родині через закінчення війни).

Додамо, що у порівнянні з промовами 2021 та 2022 років, В. Зеленський звертається виключно до українців та їхньої єдності, незважаючи на те, чи вони за кордоном, чи в Україні, чи на полі бою, чи в тилу. Загалом це найкоротша промова, яка була виголошена президентом до Дня Незалежності протягом 2019-

2023 рр., і триває всього 12 хвилин та, посилаючись на дослідження медіа-видання «Слово і діло», складалась із 5 частин:

- 1) Важливість кожного українця у боротьбі за Україну;
- 2) Вдячність захисникам України та їхнім дітям;
- 3) Вдячність вчителям, лікарям, енергетикам та іншим;
- 4) Вдячність виробникам озброєння і захисникам (тут показова метафора «*ті, кого не можна називати*», яка натякає на те, що відсутність публічного розголосу не стає на заваді присутності цих людей у комунікативному дискурсі);
- 5) повторення пункту 1: вдячність кожному українцю. [45]

Тож президент у цій промові наголошує на єднанні українців, конструюючи український простір таким чином, аби громадяни розуміли важливість усіх професій, були вдячними за те, що було досягнуто, не забували про підтримку ближнього, зберігали українську культуру, та передусім були вдячні військовим, захисникам України.

Аналіз попередніх промов підтверджує, що єдність також є на першому місці у президента, проте він її розділяє на українську та єдність світу.

У промові до Дня Незалежності 2021 року В. Зеленський звертається до воєнних метафор:

«...не дамо окуповувати жодну сторінку нашої історії, анексувати наших письменників, наших науковців, наших спортсменів, наших героїв, які перемагали нацизм».

«Бо можна тимчасово окупувати території, але неможливо окупувати любов людей до України».

«Бо жоден ворог не завдав нам більшого удару, ніж наші власні чвари».

Використовує метафори змагання, спорту: *«Збірна України. Одна команда».*

«Сильна, бо в ній 25 регіонів — 25 незамінних гравців. І непереможна, коли усвідомлює, що ми непереможні, що кожен потрібен».

Та, звичайно, метафори єднання: *«Бо ми — родина. І єдине, що може нас розділяти, — це щедро накритий стіл».*

Вважаємо, що використання воєнно-мілітарних метафор не є ознакою тоталітарного дискурсу у цьому випадку, оскільки вони вжиті для репрезентації внутрішньо-політичних проблем з наголосом на відсутності чи браку згуртованості всередині країни.

Щодо промови 2022 року до Дня Незалежності, яка була проголошена через пів року після повномасштабного вторгнення, то вона сконцентрована на тих подіях і речах, що найбільше резонували суспільству: 24 лютого, Маріуполь, нація, ворог, вбивства, армія, кінець війни, мир, перемога тощо.

Ця промова прикметна тим, що у ній В. Зеленський каже про те, що українці єдині: *«ми об'єдналися», «Але ми знаємо, кого більше. І ми нарешті стали справді єдиними. Нова нація, яка з'явилася на світ 24 лютого, о 4-й ранку».* Президент висловлюється про громадян України як про єдине ціле, не використовує метафор, щоб завуалювати примарну згуртованість, проте активно говорить про об'єднання світу задля перемоги: *«в демократії знову вирости зуби», «Європа більше не гравець.. Європа запроваджує жорсткі санкції...», «тиранія отримує відповідь тією мовою, яку розуміє».* Силу і одноголосність вибору свого і всього демократичного світу підкріплено відеофрагментом про 6 місяців війни.

Вжито воєнно-мілітарні метафори: *«будемо битись за неї до кінця», «ми стиснули кулаки й вигризаємо свою долю», «Ми не знаємо цих слів, вони були зруйновані ракетами 24 лютого».* Ці метафори використані знову ж таки для наголошення, що українці чинять активний опір, вони єдині і готові боронити себе і кожен метр своєї держави. Класифікувати їх як тоталітарні неможливо, тому що вони описують безпосередню реальність адресата та адресанта повідомлення, не маніпулюють нею для створення міфологем про велич країни

та її зверхність над іншими, не виправдовують злочинні дії під прикриттям вищих намірів, як притаманно тоталітарному дискурсу.

Тож можемо підсумувати, що метафора є продуктивним засобом вираження категорії континууму у промовах В. Зеленського. Аналізовані приклади доводять, що метафори також є засобом маніпулювання у політичних промовах, проте їх використання значною мірою залежить від дискурсу. На прикладі українського політикуму (В. Януковича, Ю. Тимошенко як представників тоталітарного та В. Зеленського - демократичного дискурсу) розглянуто зміни у контролюванні і використанні метафор з метою маніпулювання. Зокрема доведено, що відбулись зміни у воєнно-мілітарних метафорах, які були і залишаються активно вживаними у період з 2010 - 2023 років.

Висновки до розділу II.

Отже, мовні засоби вираження категорії континууму відображаються у мові різними способами. Для вичерпності дослідження використано розроблену систему маркерів простору і часу Т. Єщенко. Обрані та проаналізовані промови В. Зеленського дали можливість прослідкувати зміни у конструюванні простору і часу у довоєнний період (промова до Дня Незалежності України 2021 року) та воєнний (промови 2022, 2023 років). Відстежено, що промови 2021 та 2022 років є ретроспективними, у той час як наступна промова від 2023 року характеризується зосередженістю на теперішньому, при цьому активно вживаним є прийом часової транспозиції. Важливим підсумком є те, що прийом ретроспекції у промовах 2021 та 2022 років використовувався у різних часових координатах та підкреслював різні події: історичну значимість України з одного боку, та нову історію, що витворилась за пів року повномасштабної війни. Також використано метод кількісного підрахунку для визначення кількості вжитих часових форм у промовах для наочності поданих висновків.

Відомо, що політичні метафори відображають національну самосвідомість, національні стереотипи і цінності, національну картину світу. Промови українського президента продуктивні на вживання метафор, про що засвідчує аналіз обраних прикладів із кожного виступу до Дня Незалежності України з 2021 по 2023 роки. Підкреслено, що метафоризація українського політичного простору зазнала значних змін за останнє десятиліття, та продовжує зазнавати змін, зокрема, через швидку зміну політичних настроїв, реорганізацію політичних сил та загальну нестабільність у світі і країні.

Найбільш частими виокремлюємо метафори, що схиляють до єднання українців, що підтверджує промова В. Зеленського з 2023 року та неодноразові звернення до цієї теми у минулих роках. Проаналізувавши всі вищезгадані промови, можемо зробити висновок, що метафори є ефективним художнім засобом для опису дійсності та конструювання простору і їх використання

президентом змінюється залежно від політичної ситуації та проблем, з якими в конкретний момент борються українці: чи то брак допомоги від Європи у 2022 році, чи проблема необізнаності у власній історії у 2021 році, або ж брак єдності серед громадян у 2023 році.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ВТІЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ КОНТИНУУМУ У ПРОМОВАХ ПРЕЗИДЕНТА США ДЖ. БАЙДЕНА.

Для аналізу обрано дві промови Дж. Байдена, які концентруються на війні Росії проти України: перша промова виголошена в день вторгнення 24 лютого 2022 року - “Remarks by President Biden on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine”; друга промова від 25 січня 2023 року, тобто через 11 місяців після початку війни - “Remarks by President Biden on Continued Support for Ukraine”. Ця вибірка дає можливість висвітлити втілення категорії континууму та зміни ІМС Дж. Байдена протягом цього періоду.

3.1. Загальна характеристика мовлення Дж. Байдена

Політичний дискурс США, як і в Україні, передусім сконцентрований на прагматичних цілях: переконання слухачів, виборців, зміна початкових суджень опонентів, схиляння адресата до прийняття певної позиції, що вигідна для політика. Незважаючи на те, що дослідження сучасного політичного дискурсу Джозефа Байдена проводилися деякими авторами, зокрема й українськими дослідниками, проблема аналізу промов після початку російсько-української війни є актуальною та майже не дослідженою. Утім, наявні поодинокі статті, наприклад, про евфемізми в сучасному політичному дискурсі Джозефа Байдена щодо війни в Україні. [35]

Як зазначає Н. Тимошук, на момент дослідження лише одна праця лінгвістів Р. Махфуда та Н. Халдауї вміщала у вибірці першу промову Дж. Байдена після повномасштабного вторгнення Росії (дослідження ідеологічного аспекту) і одна робота китайського дослідника Венгі Є (Wenqi Ye), яка зосереджена виключно на риторичному аспекті у промові, виголошеній у Варшаві на з'їзді «Великої сімки» (G7): *«Махфуд і Халдауї досліджували лише першу промову Байдена про війну в Україні [Mahfoud, Khaldoui, 2023]. Є зосередився на вивченні риторичних стратегій, використаних у промові Джозефа Байдена у Варшаві 26 березня 2022 року [Ye, 2022]. Проте інші*

виступи Джозефа Байдена щодо війни в Україні не були предметом наукового лінгвістичного дослідження» [тут і далі переклад з англ. наш — З.Д., С.К.] [69; с.213]

Дослідження Венгі Є заслуговує уваги, адже це одна із небагатьох робіт, яке характеризує мовлення Дж. Байдена в контексті обговорення російсько-української війни. У праці виокремлено такі особливості промови:

- лексикалізація: п'ять найуживаніших слів — *«народ/люди», «Росія», «росіяни», «Україна» та «світ»*. «З вищенаведених слів можна зробити висновок, що головна ідея виступу полягає в останній українській кризі на початку 2022 року та розв'язанні й тактиці найгострішого питання не лише західного, а й усього світу». [73; с. 54]

- цитування: Дж. Байден почав промову зі слів Папи Римського Павла II: *«не бійтеся»*; далі цитує також Авраама Лінкольна. Варто додати, що цитування загалом не є рідкісним явищем для промов президента, про що зазначали вище.

- поляризація *«свій-чужий»*: протиставлено позиції між Заходом як другом, *«своїм»*, та Росією — *«чужим»*. Вжито такі протиставлення: *«свобода-репресії», «боротьба між демократією та автократією»*.

- метафоризація, гіперболізація: *«бій за свободу», «удушення демократії»*.

- іронія: висловлена в бік Росії: *«найстародавніші людські імпульси (інстинкти)»*. Таким чином критикуються рішення влади. У цьому аспекті можна навести такі слова: *«щоб дорівнювати 1 долару, потрібно приблизно 200 рублів»*.

- звернення до емотивності: Дж. Байден згадує про маленьку дівчинку, яка прагне возз'єднання зі своєю сім'єю, про вбитих солдат, які пожертвували своїм життям, долю жінок, які втратили домівки.

- простота висловлювань. Ця риса дуже схожа до мовлення В. Зеленського, який так само покладається на прості речення. Фактично, їхні промови сегментовані по реченнях, що спрощує їх сприйняття адресатом повідомлення.

Окремі вислови також тяжіють біблійного (конфесійного) стилю, наприклад: «*світло сильніше від темряви*» є гіпертекстом до Євангеліє від Матвія 5:14, так само неодноразово світлом у Святих писаннях названо Бога, Христа, добро тощо. Водночас це є знаком солідарності із В. Зеленським, який у своїх промовах використовував подібний вислів.

- займенники: як і у В. Зеленського, акцент на першій особі, друга особа вживається для єднання себе з народом.

- використання фразових дієслів.

Отож, прикметним є те, що політичний дискурс президентів України та США мають певні спільні риси: прості синтаксичні конструкції, уникнення складних чи запозичених слів, цитування, акцент на першій особі однини. Політична мета незмінна у обох: переконати слухачів у правильності висловленої тези. Порівнюючи із викладеними у розділі I ознаками демократичного та тоталітарного дискурсу, можна припустити, що як В. Зеленський, так і Дж. Байден тяжіють до демократичного дискурсу, оскільки спостерігаємо діалогічність, мінімальні прояви релігійності, просту лексику, логічну аргументацію, вживання метафор, що звертаються до національних і культурних цінностей та закликають до єднання і захисту європейських і демократичних країн. Проте є прояви й тоталітарного дискурсу, тому що обидва президенти позиціонують себе як лідери великих держав: В. Зеленський неодноразово наголошує на історичній величі країни (наприклад, в аналізованій промові з 2021 року), залишаються елементи у веденні політики, успадковані попередніми українськими президентами (наприклад, популізм), Дж. Байден орієнтується на теперішнє, описує США як країну, що рятує від зла, від війни і є головною на політичній арені (у мовленні це відзначається використанням бінарних архетипних опозицій, вживанням займенника «я», переконанні у величі країни та її домінантності). [73; с.53] Також президент США не прагне надто спростити тексти своїх промов, намагаючись привернути інтелектуальну

сегмент суспільства на свій бік. Проте це не заважає йому доносити свою думку достатньо просто і зрозуміло для іншої частини населення Америки.

3.2. Аналіз категорії континууму І-шої промови Дж. Байдена від 24.02.2022 року.

Для аналізу обрано першу промову Дж. Байдена, яку він виголосив після російського вторгнення 24 лютого 2022 року. Вибірка промов Дж. Байдена та аналіз першої промови президента Джо Байдена після початку війни має значне мовознавче значення з кількох причин:

- формування наративу: перша промова задає тон для подальших дискусій і формує наративи, які будуть використовуватись у подальшому політичному дискурсі. Аналізуючи її, можна зрозуміти, як влада намагається вплинути на суспільну свідомість та які головні повідомлення передаються громадянам та міжнародній спільноті;

- використання художніх засобів: у перших промовах постає цілісна система концептуальних втілень (метафор, символів тощо) відповідних політичних реалій. Наприклад, Дж. Байден може зобразити через метафори ставлення до подій, які висловити прямо неможливо через специфіку дипломатичних відносини.

- вплив на міжнародну арену: війна має міжнародний вимір, тому слова та позиція, яку продемонструє президент США, буде визначальною як для світу, так і України та Росії. Аналіз використаних мовленнєвих стратегій і тактик, текстових категорій дозволить зрозуміти, який характер та який спосіб притаманний впливу, що здійснюється на союзників та противників, які меседжі передаються.

- ідеологічний аналіз: даною проблематикою займались дослідники Р. Махфуд та Н. Халдауї. Вони доводять, що у кризових промовах виражаються

ключові ідеологічні позиції. Результати роботи Р. Махфуда та Н. Халдауї стверджують, що Байден використовував вісім дискурсивних стратегій, а саме: опис актора, консенсус, порівняння, доказовість, вираження цінностей, віктимізація/криміналізація, національне самопрославлення та пресупозиції. Щоб узаконити свої нові суворі санкції проти Росії, президент Байден спробував експортувати імідж себе та союзників як захисників лібералізму, гуманізму та демократії проти Росії та її президента, який ініціював «непотрібну» війну в Україні. Тобто перша промова в ідеологічному вимірі має вирішальне значення щодо позиціонування ставлення до тих чи інших ситуацій. [60; с. 132]

Таким чином, категорія континууму в аналізі першої промови Дж. Байдена дозволяє виявити, як мова створює безперервний і зв'язний наратив, що сприяє ефективному впливу на суспільну свідомість та формуванню громадської думки в умовах кризових ситуацій, увага до часо-простору дозволить сконструювати плани президента та Білого дому щодо російсько-української війни та зміни у баченні майбутнього серед американського політикуму через два роки.

Бачимо необхідність у використанні класифікації Т. Єщенко, адже вона забезпечує структурований підхід до аналізу категорії континууму та надає вичерпну характеристику та маркери вияву як часових, так і просторових елементів. Це допомагає створити комплексний портрет мовлення, враховуючи всі його ключові особливості.

Тож виділяємо такі маркери простору:

1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *eastern Ukraine, the world; era*.

2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *two new so-called republics, Ukrainian territory, NATO's eastern flank, NATO territories*.

3) прийменники просторового значення: *along; on; within; for; to; at; against; before; over; by; across; around*.

4) топоніми: *Ukraine, the United States, the Donbas, Moscow, Russia, France, Germany, Italy, the United Kingdom, Canada, Japan, Australia, New Zealand, many others (cities — ред.), Europe, Belarus and the Black Sea, Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, and Romania, Germany, America, the Kremlin.*

5) назви просторових меж: *position, a field hospital, historic cities; American power, on the ground.*

6) дієслова з просторовою семантикою: *moved, grow.*

7) слова, що позначають відстань: *along the Ukraine border, the eastern boundaries of Europe, closely, largely; across Ukraine.*

8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *stand up, followed by, stave off, to fall on, rolling in, map out, end up.*

Маркери часу:

1) іменники на позначення:

— відрізків часу та років: *today, for weeks, now, for months, in the past week, at the very moment, within moments, immediately and over time, in the days ahead, tomorrow, past few weeks, weeks ago, for months, in the early days, the next few weeks and months, 30 years of independence.*

— пора дня: *this morning, late last night;*

— дні: *Tuesday;*

— роки: *21st century, for years; this year — this last year.*

2) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності:

прикметники: *long-term (impact);*

прислівники: *in today's actions; more determined than ever; vision for the future, ahead, immediately;*

- дієслова та іменники із семою «час»: *history, era, over time, historic cities, as predicted;*

- власні назви, або ж назви предметів: *tanks, air raids, missile strikes, sanctiones, air forces etc.*

Вважаємо за необхідне окреслити варіанти лексем чи мовних конструкцій, використаних на позначення вторгнення Росії: *conflict, Russia's aggressive action, this war, a war without a cause, war on Ukraine, Putin's aggression against Ukraine, Russia's naked aggression against Ukraine, Putin has unleashed a great pain on them (on the people of Ukraine), crisis*.

Дослідниця Н. Тимошук зазначає, що евфемізація активно використовується Дж. Байденом та є засобом пом'якшування та підтримання толерантності. Вона виокремлює декілька груп евфемізмів, серед яких розглядає групу приховування військових конфліктів. Зазначається, що причиною такої комунікативної поведінки є те, що будь-які військові дії на чужій території є формою агресії у зовнішній політиці, що часто викликає у результаті невдоволення серед населення демократичних країн. Поділяємо думку щодо мети заміни лексеми «війна» на синоніміїні: «...вживання у промові слова «війна» автоматично викликає невдоволення адресатів, оскільки викликає неприємні асоціації. Основна мета використання евфемізмів у такій ситуації — запобігти перенесенню цих негативних емоцій на сприйняття особистості та політика» (з англ. переклад наш — З.Д., К.С.). [69; с.214]

Виділені мовленнєві варіанти, які вживає політик, різноманітні щодо своїх акцентів та лексики, і підкреслюють різнонаправленість стратегій: *crisis* — в контексті економіки, *a great pain* — при наголошенні на соціальних проблемах та потребі в гуманітарній підтримці тощо. Тобто такий синоніміїний ряд, окрім зменшення негативної реакції від своїх громадян, паралельно конструює світ та організовує континуум, у якому існує США.

Щодо граматичних форм варто зазначити, що в промовах В. Зеленського помічено активне послуговування формами доконаного / недоконаного виду дієслова, натомість в англійській мові категорія виду відсутня, тому у Дж. Байдена відзначаємо використання часів Present Perfect, Past Perfect для відзначення вже завершених планів: «*We've cut off Russia's largest bank...*» .

Відрізняємо також різницю у формуванні простору закритого (територія НАТО) і відкритого (інший світ): «...*let me say it again: Our forces are not and will not be engaged in the conflict with Russia in Ukraine. Our forces are not going to Europe to fight in Ukraine but to defend our NATO Allies and reassure those Allies in the east*». Також відмічаємо, що Дж. Байден виокремлює Європу — Східну та Західну, — чим розділяє європейський континент. Так само він відрізняє територію України та Росії, наголошуючи на часовому аспекті та повній відокремленості культур: «*But the Ukrainian people have known 30 years of independence, and they have repeatedly shown that they will not tolerate anyone who tries to take their country backwards*». Цей часовий маркер «30 years» використаний аби американське суспільство усвідомлювало, що Україна не щось біля Росії, а самостійна країна, незалежна, зі своєю культурою, звичаями, яка відстоює демократичні цінності та відмінна від агресора.

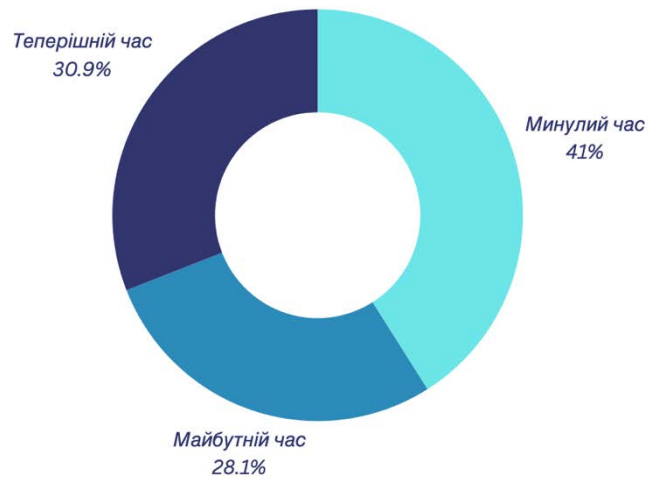
Аналізуючи кількість вживання часових форм дієслова та часових планів загалом, бачимо, що на першому місці теперішній час, на другому — майбутній, і на третьому місці — минулий (додаток 4). Тобто промова Дж. Байдена охоплює всі три часи: минулий, теперішній та майбутній. Однак найбільше уваги приділяється теперішньому часу. Це підкреслює актуальність і невідкладність ситуації, яку окреслено в промові. Водночас значна частина промови стосується майбутніх дій і планів, що підкреслює готовність до подальших кроків і рішучість дій. Важливо зазначити, що президент використовує форму майбутнього часу, модальне дієслово «will», підкреслюючи, що це не плани, а радше чіткі наміри: «*We will limit Russia's ability*», "*We will continue to provide support to Ukraine*".

Минуле згадується для надання контексту і обґрунтування теперішніх і майбутніх дій, переважно використано на початку розповіді, щоб дати зрозуміти громадянам США та світу, що раніше вони так само були діяльні, готувались, інформували Україну, застерігали В. Путіна, направили війська на східні

території НАТО для захисту тощо. Необхідно згадати про образ В. Путіна, ім'я якого згадується у промові 24 рази. Дж. Байден створює уявлення, що це саме Путін винний у війні, це виключно його вибір, а вся Росія тепер понесе за нього наслідки: *«Putin is the aggressor. Putin chose this war. And now he and his country will bear the consequences»*. Простежуємо сепарацію російського народу від їхнього президента і влади, що прямо висловлює Дж. Байден: *«But now the entire world sees clearly what Putin and his Kremlin — and his Kremlin allies are really all about»*. Таким чином у слухача створюється враження, що у війні винен лише В. Путін і його кремлівські союзники, які прагнуть імперії, а простий народ внаслідок цих дій страждатиме.

«Putin's actions betray his sinister vision for the future of our world — one where nations take what they want by force». Ці слова підкреслюють, що дії В. Путіна впливають на увесь світ, і президент США знову зауважує на ролі лідера Росії. Проте інший погляд на ситуацію наведено у промові з 25.01.2023 року: *«If Russian troops returned to Russia, they'll be there for — where they belong, and this war would be over today»*. У ній Дж. Байден ототожнює російських солдат та російську владу, тобто припиняє нарацію, при якій формує образ громадян РФ як жертв чи не причетних до війни, тим самим змінюючи систему сприйняття світу у громадян США та іншого світу.

Кількісний підрахунок вжитих часових форм у додатку 4.

3.3. Аналіз категорії континууму П-ої промови Дж. Байдена від 25.01.2023 року.

Другою промовою для аналізу обрано виступ президента Байдена щодо подальшої підтримки України з 25.01.2023 року. Вважаємо, що дана промова потребує розгляду, оскільки вона є до певної міри підсумковою, адже станом на її виголошення минув один рік повномасштабної війни та лідери країн мають необхідність прозвітувати щодо наданої допомоги, окреслити наміри на найближчий час, ввести в контекст подій своїх громадян і показати опонентам свою позицію. У контексті дослідження звертаємо увагу на конструювання образу війни, України, Росії, Альянсу НАТО, США через просторові та часові маркери для того, аби сформувати уявлення про постановня перелічених образів і таким чином окреслити поточну міжнародну політику США та майбутні геополітичні тенденції.

За класифікацією Т. Єщенко, у промові виділяємо такі маркери простору:

1) слова, семантичним змістом яких є просторові координати: *there, here, worldwide, everywhere*.

2) лексичні одиниці, що є назвами обмеженого простору: *NATO Allies, Ukrainian land, (in) Congress*.

3) прийменники просторового значення: *on; for; off; up; in; to; at; against; before; over; by; around, over, from; behind; whole*.

4) топоніми: *The United States, Europe, Germany, France, Italia, Ukraine, Russia, The UK — the United Kingdom, The Netherlands, Canada, Slovakia, Norway, Poland, Sweden, Denmark, Latvia, Lithuania, Estonia, Finland, America*.

5) назви просторових меж: *land, territory, battlefield, the field, the world; in open terrain, other countries, their country*.

6) дієслова з просторовою семантикою: *to stay, sending, continue, to leave, to maneuver, have stood (together), to belong*.

7) слова, що позначають відстань: *closely, deeply, a close, shoulder-to-shoulder, in lockstep*.

8) слова-конкретизатори напрямку сприймання руху у просторі: *stepped up, to fight off, end up, returned to, every single step, an offensive threat*.

Означення простору у промові розпочинається уже із назви: «Remarks by President Biden on Continued Support *for* Ukraine». Виділяємо прийменник «*for*», який використано для підкреслення наданої допомоги уже з першого речення. На наш погляд, це маніпулятивна дія для привернення уваги громадян, які виступають за підтримку України і вимагають відповідних рішень від влади, адже подібна назва одразу декларує дієвість уряду США в окресленому аспекті. Виходячи із тексту промови, могли бути використані й такі варіанти назви як: «Президент Байден про російсько-українську війну» або ж «Президент Байден про війну Росії та продовження підтримки України», але був обраний варіант, який наголошує на підтримці України і жодним чином не фокусує увагу на війні, на агресії Росії тощо, хоч у промові про це йдеться. Тобто для уникнення лексем, які викликають негативні емоції, використовуються ті, що висвітлюють політика як позитивну особу, яка допомагає тим, хто цього потребує, захищає людські

цінності. Підкреслюється це й формулюванням заголовку і паралельно захоплюючи увагу тих громадян, що виступають проти надання підтримки.

Дж. Байден будує зв'язок між історичним минулим США та теперішнім України, він каже: «*Ukrainians are fighting an age-old battle against aggression and domination. It's a battle Americans have fought proudly time and again, and it's a battle we're going to make sure the Ukrainians are well equipped to fight as well*».

Це прагнення він підкріплює паралелізмом: Americans — Ukrainians, ототожнюючи досвід країн, боротьбу, яку вони вели і ведуть.

Необхідно згадати в цьому контексті про топоніми, які використав президент США (перелічення європейських країн), при перерахунку яких він окремо відзначив світових політичних лідерів, які долучились до допомоги Україні: *Chancellor Scholz, Secretary Austin, President Macron, Prime Minister Sunak, and the Italian Prime Minister, Meloni*. Він детально перелічує надані гуманітарні чи військові пакети, дякує, чим окреслює союзні країни для США та створює уявлення про організацію світу на конкретний момент у слухачів. Підкріплюється це і займенником «our»: «*Our NATO Allies*».

Помітна видозміна лексем на закінчення «-ization». Дж. Байден використовує таку мовну форму для іронізації над провалом Путіна щодо зменшення впливу Альянсу на сході Європи. За словником Мерієм Вебстер, «*Finlandization — a foreign policy of neutrality under the influence of the Soviet Union*» [58] («зовнішня політика нейтралітету під впливом Радянського Союзу» — переклад наш). Лідер США змінює за цим принципом іменник «NATO», акцентуючи, що через свої дії В. Путін отримав вплив НАТО, а не Росії на цій території: «*Findalization [Finlandization] of Europe. Well, he's got the NATOization of Finland*».

Маркери часу:

1) іменники на позначення:

— відрізків часу та років: *from the beginning, 11 months, a long time, over the long term, today, (delivering) is going to take time, in the coming weeks and months, for the eighth time, a long conversation, a while ago, (to crumble) with time, in the very near term.*

— пора дня: *this morning.*

— дні: *last Friday, today.*

— тижні: *last week.*

— місяці: *last October, in December.*

— роки: *the one-year mark*

— свята: *his birthday* (День народження В. Зеленського).

2) Інші частини мови, які також можуть мати семантику темпоральності:

прикметники: *an age-old;*

прислівники: *since, as soon as (possible), recently, as as ever, when, as long as, in lasting (terms);*

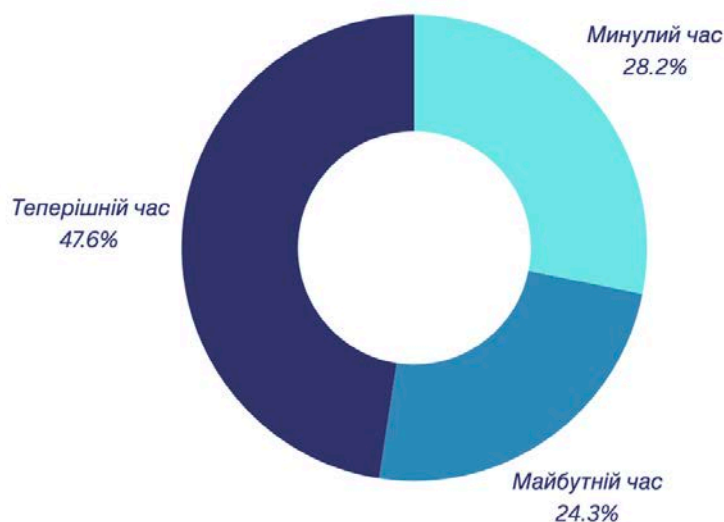
- дієслова та іменники із семою «час»: *(we) begin, remember, from the beginning;*

- власні назви, або ж назви предметів: переважно це військова лексика: *a Patriot missile battery, AMX-10s, Challenger 2 tanks, howitzers, Stinger missiles, armored vehicles, anti-aircraft guns, a Patriot missile and launchers, air defense systems.*

Також звучить назва об'єднання: *the Ukraine Defense Contact Group*, яка є новоствореною. До того ж показниками часу, в який відбуваються події, будуть й назви країн (наприклад, звучать назви організацій: «*NATO*», «*Allies*»). Звичайно, до часових маркерів відносимо й імена В. Зеленського, канцлера Шольца, секретаря Остіна та інших, згаданих Дж. Байденом та перелічених вище у маркерах простору, оскільки таким чином також розуміємо епоху, про яку йдеться і в якій зазначені діячі мають посаду та вплив.

Показово, що Дж. Байден уникає точних часових показників, вживає загальні лексеми: *the long term, from the beginning* тощо: «*We'll begin to train the Ukrainian troops on these issues of sustainment, logistics, and maintenance as soon as possible*». Звичайно, відповідно до дотримання заходів безпеки спецоперацій на військових фронтах, така інформація є прихованою й секретною. Більш точні часові рамки описані щодо минулих подій (до прикладу, оголошені пакети допомоги) або особистих, наприклад, уточнюється місяць, коли відбувається дзвінок із В. Зеленським. Провівши підрахунки часових форм, можемо підсумувати, що час і простір в англійській мові міцно пов'язані, що видно також і з аналізу маркерів, які перегукуються між собою. Дослідники О. Бакуменко та А. Бондар відзначають, що в англійській мові семантика часу пов'язана й з характером перебігу дії, з чим погоджуємось, тому що Дж. Байден вжиті маркери так чи інакше пов'язує із своїми намірами або з уже виконаними діями: «*Delivering these tanks to the field is going to take time...*» або «*That's what this is about: helping Ukraine defend and protect Ukrainian land*». [2; с.104]

Кількісний підрахунок вжитих часових форм у додатку 5.

У аналізованій промові Дж. Байдена найбільше використовуються теперішній і майбутній часи. Теперішній час підкреслює поточну ситуацію, актуальні дії та підтримку, а майбутній час орієнтується на плани та зобов'язання, що підкреслює тривалість і перспективу підтримки України.

Вважаємо необхідним також окреслити варіанти лексем чи мовних конструкцій, використаних на позначення вторгнення Росії у цій промові:

- *Russia's brutal, full-scale invasion of Ukraine;*
- *this horrific war;*
- *the brutal — the truly brutal aggression of Russia;*
- *to fight off Russian aggression;*
- *against Russian threats and violence;*
- *Russia's aggression;*
- *there is no offensive threat to Russia.*

У порівнянні з промовою з дня початку вторгнення 24 лютого та промовою після 11 місяців війни, спостерігаємо зміну акцентів у висловлюваннях Дж. Байдена. Не виявлено вживання найменувань *crisis*, *conflict* та подібних. Лідер США припинив підтримку уявних дипломатичних стосунків із Росією та вдався до категоричності у поглядах, спостерігаємо чіткі формулювання: «*Russian aggression*», «*Russian violence*», «*brutal invasion*» тощо. Однак прикметне й уникнення лексеми «війна», яке Дж. Байден вживає лише один раз та в емоційному контексті з підсилювальним епітетом «*horrific*». Тобто політик все ще уникає негативно маркованих слів для збереження своєї репутації і враховує ставлення до допомоги Україні американців (яке є неоднозначним залежно від штату), тому зазначає, що допомога надається виключно для підтримки суверенності України.

Необхідно також акцентувати на зміні військової лексики, яка на перший день вторгнення у промові не мала конкретики, натомість в аналізованій промові від 25.01.2023 року уже перераховуються всі види зброї, її кількість, які країни

та що надають. Вважаємо ці зміни позитивними, оскільки така чіткість дає розуміння про твердість позиції політикуму США як Україні, Росії, так і американцям та усьому світу.

3.4. Метафоричність як засіб конструювання простору у промовах Дж. Байдена

Метафори підсилюють конотативний та риторичний вплив промови, допомагаючи створити більш яскравий і переконливий образ ситуації. Як і у промовах В. Зеленського, президент США часто використовує метафору для підвищення емоційності, залучення уваги, підкреслення важливих для суспільства моментів. Метафори дозволяють створити уявні образи, які допомагають слухачам краще уявити і зрозуміти описувані події, світову ситуацію тощо. Тобто певною мірою це процес спрощення складних ідей та підсвічування важливих для політика посилів, за допомогою яких він має намір просунути особисті переконання чи плани політичної партії, від якої він виступають. Вважаємо, що ситуація Дж. Байдена та демократичної партії, представником якої він є (саме з 2022 року демократи мають меншість голосів у Палаті представників, у Сенаті, поступаються республіканцям за кількістю губернаторів штатів і контрольованим законодавчим зборам штатів) зумовлює використання у промовах додаткових засобів впливу, якими слугують і метафори.

Наприклад, у промові від 25.01.2023 року Дж. Байден використовує метафору для позначення спільності ідеї демократів та республіканців щодо підтримки України: «...*the American people have been strong and unwavering in their support. And Democrats and Republicans in Congress have stood together*».

Необхідно акцентувати і на представленні допомоги від інших країн. Політик перелічує надану допомогу, проте зазначаючи назву країни без її лідерів: «*Germany has really stepped up*», «*Italy is giving artillery*» тощо. Інакше кажучи,

політик вибудовує союз країн в уяві слухача, але не прив'язує його до політичної особистості, оскільки, по-перше, не всі імена є відомими кожному американцю, і по-друге, глобальні зміни у політиці Європи, де плануються перевибори, можуть становити загрозу вже погодженим планам із конкретним політиком.

У порівнянні з аналізованою промовою від 24.02.2022 року, змінилось формування образу США як захисника. Дж. Байден акцентує на посиленні оборони в межах альянсу, центральна роль у якому в промовах відводиться саме Америці, та застерігає Росію і Путіна від думок про збільшення фронту. Помітно, що він використовує здебільшого дієслова: «to defend», «to protect»:

Our forces are not going to Europe to fight in Ukraine but to defend our NATO Allies and reassure those Allies in the east.

As I made crystal clear, the United States will defend every inch of NATO territory

Варто зазначити, що щодо України вживаються інші словосполучення: «our full support», «help Ukrainian forces ... to defend their territory», «our collective efforts to support...», «Supporting Ukraine's ability to fight off Russian aggression to defend its sovereignty...» .

Дж. Байден свідомо уникає словосполучень, що могли б свідчити про прямий захист України, та підкреслює, що вони допомагають, забезпечують тренування українським захисникам, проте жодним чином не захищають Україну так само, як захищають «every inch of NATO territory with the full force of American power».

Також показове використання метафори, що показує емоційність президента щодо страждань свого народу через війну Росії. Він зазначає: «I know this is hard and that Americans are already hurting». Дж. Байден пов'язує шкоду США на лексичному рівні з тілесною шкодою. За словником Мерієм Вебстер, «hurting» — багатозначне дієслово, що може означати фізичну біль, матеріальні збитки, емоційну біль (тугу) або шкідництво [58]. На наш погляд, саме ця

лексема була використана, аби підкреслити ту значимість, яка є суб'єктивною для кожного члена суспільства: хтось міг постраждати через втрату доходів, хтось емоційно переживав біль українського народу (наприклад, українська діаспора), у когось єдиною проблемою є палине, яке піднялось у ціні.

У порівнянні із промовами В. Зеленського, у Дж. Байдена значно менша кількість воєнно-мілітарних метафор, і помітним є їх використання в контексті захисту демократичних цінностей від агресії:

- *«Putin's actions betray his sinister vision for the future of our world — one where nations take what they want by force»;*

- *«You know, our teams do not permit one nation — we're not going to allow one nation to steal a neighbor's territory by force»;*

- *«But it is a vision that the United States and freedom-loving nations everywhere will oppose with every tool of our considerable power».*

Тож Дж. Байден використовує метафори у своїй промові з метою створення емоційного зв'язку з аудиторією та підсилення своїх аргументів. Метафори, такі як *"full force of their courage"* та *"flame of liberty burning brightly"*, допомагають краще уявити силу і рішучість українського народу. Використання таких образів робить промову більш впливовою, оскільки метафори викликають сильні емоційні реакції та, як наслідок, політик отримує потрібний собі чи партії вплив на слухача. Крім того, метафори слугують важливим означником простору, як було з'ясовано на прикладах лексем: «to defend», «to support».

Висновки до розділу III.

Оцінюючи зміни у вираженні категорії континууму у Дж. Байдена, виокремлено зміни у конструюванні образу Росії: від зберігання дипломатичної позиції та прагненні «зберегти обличчя» президент перейшов до різких та рішучих висловлень. Окремо відзначаємо художній засіб іронії, який використав політик щодо планів В. Путіна.

Твердість політичної позиції підкріплена перерахунком союзних сил, які в коаліції захищають демократію у світі і Україні зокрема. Так, Дж. Байден окреслює територіальні межі «своїх» та «чужих» і умовно розділяє європейський континент (поділ країн на ті, що належать до НАТО, і ті, що не входять в Альянс). Також в промовах за невеликим винятком не окреслюються точні дати і час, що може бути обумовлено двома причинами: захист інформації або ж неможливість точно окреслити часові межі з певних причин (наприклад, незакінчені переговори, непідтверджені дати).

Кількісний підрахунок вжитих часових форм підтверджує те, що минулий час є найменш використовуваним президентом, натомість він концентрується на теперішньому та майбутньому. Теперішній час підкреслює поточну ситуацію, актуальні дії та підтримку, а майбутній час орієнтується на плани та зобов'язання, що підкреслює тривалість і перспективу підтримки України.

Метафори також є потужним риторичним інструментом у конструюванні категорії континууму у промовах. Назагал Дж. Байден використовує їх для того, щоб зробити свою промову більш емоційною, зрозумілою та впливовою. Вони сприяють залученню аудиторії та підсилюють ключові аспекти повідомлення, наприклад, звертаючи увагу на коаліцію, яка зібралась на підтримку України, або для підкреслення підтримки свого народу і ототожнення себе з ним.

ВИСНОВКИ

Дослідження текстових категорій, які є невід'ємними та властивими будь-якому тексту, є одним із ключових напрямів лінгвістики, втім, на сьогодні цей напрям супроводжується значними розбіжностями у підходах. Вивчення реалізації текстових категорій є центральною темою сучасної лінгвістики тексту, що проаналізовано на прикладах праць українських та зарубіжних дослідників у розділі I. Оскільки континуум є важливою текстовою категорією, яка наявна у всіх текстах, потреба системного аналізу засобів вираження цієї категорії є необхідним та логічним завданням, зокрема, у політичному дискурсі та політичних промовах, адже, як відомо, політичні промови належать до інформативно-переконувального типу політичних текстів, що й зумовлює потребу у детальному розгляді категорії континууму.

Аналіз категорії континууму дозволяє зрозуміти, як політичні лідери використовують мову для відображення та структурування часу та простору, впливаючи на сприйняття та підтримку громадськості у контексті міжнародних та внутрішніх подій. Дослідження представлено у трьох розділах: I розділ - теоретичний: у ньому розглянуто напрацювання у лінгвістиці тексту, досліджено категорію континууму як одну із базових текстових категорій, встановлено місце та зв'язок цієї категорії із іншими категоріями тексту.

Детально розглянуто текстову категорію континууму та її підкатегорії (прогресії, стагнації часу та простору). Також розглянуто особливості політичних дискурсів та втілення їх через мовну призму та мовну картину світу.

Практична частина представлена у II і III розділах.

II розділ присвячений аналізу вираження категорії континууму у мовленні В. Зеленського, який є не лише президентом України, а й виконує обов'язки лідера, головнокомандувача Збройних сил України. Тому вибірка матеріалів для дослідження включала у себе промови як 2021 року (до повномасштабного

вторгнення Росії у 2022 році), так і 2022 та 2023 років, аби відстежити зміни у вираженні категорії континууму залежно від подій у країні та світі. Для наочності результатів використано спосіб кількісного підрахунку вжитих часових форм.

Завдяки проведеному дослідженню зроблено наступні висновки:

1. Промова з нагоди Дня Незалежності України 2021 р. відрізняється переважанням дієслів теперішнього часу, що має на мені акцентувати актуальні на момент виступу здобутки. Проте також концептуальним для промови є паралельне зазначення здобутків минулого (виражені формою минулого часу) і їхнє значення в сучасності (виражене формою теперішнього часу), що покликане сфокусувати увагу на історичній тяглоті державної традиції. Це визначає частотне використання дієслів минулого часу. Майбутній час використовується значно рідше, здебільшого у форматі поставленого перед суспільством завдання; це зумовлює появу дієслів майбутнього часу у формі минулого: *«ми маємо пам'ятати, щоб у майбутньому це було не востаннє»*.

2. У промові з нагоди Дня Незалежності України 2022 р. переважає форма минулого часу, оскільки цей текст значною мірою оцінює досвід прожитих попередніх 6 місяців повномасштабної війни. Цей же досвід визначає актуальні на стан промови дії суспільства та його плани – це виражається у формі теперішнього і майбутнього часів відповідно. Утім, майбутній час використовується рідше з огляду на невизначеність ситуації.

3. Промова з нагоди Дня Незалежності України 2023 р. У цій промові переважає форма теперішнього часу, що зумовлено метою виступу: проілюструвати актуальну на час промови діяльність суспільства й висловити йому подяку.

Окремо проведено аналіз використаних метафор, які є одними із основних художніх способів конструювання дійсності у політиків. Як було визначено, метафори не лише служать когнітивними фігурами, але й допомагають виразити

категорію континууму, створюючи комплексне і динамічне сприйняття політичних подій та процесів. Таким чином, виявлено зміни у конструюванні та меті вживання воєнно-мілітарних метафор у промовах В. Зеленського, проведено порівняльний аналіз вживання такого типу метафор.

III розділ присвячено аналізу вираження категорії континууму у англійському політичному дискурсі. Матеріалом для роботи послуговували промови Дж. Байдена, у яких висловлено позицію щодо війни Росії проти України (відповідно, обрано промову з 24 лютого 2022 року після початку повномасштабного вторгнення та промову з 25 січня 2023 року, щоб прослідкувати зміни у втіленні відповідної категорії у президента США).

Таким чином, підсумовуємо, що I-ша промова з 24 лютого 2022 р. збалансована за вживанням форм різних часів, проте помітним є компонування: минулий час притаманний першій частині виступу, де йдеться про події, що вже відбулися; натомість другій частині характерне окреслення нинішніх дій влади, що виражається формою теперішнього часу, а в заключній частині промови містяться обіцянки, що зумовлює використання майбутнього часу. У II-ій промові значною мірою сконцентровано використання форми майбутнього часу, оскільки дана промова покликана окреслити майбутній пакет допомоги, поінформувати про терміни його надходження та про тих, хто візьме в ньому участь.

Також розглянуто метафори, підкреслено, що промови Дж. Байдена назагал використовуються для емоційності, для формування громадської думки щодо тих чи інших подій та для висвітлення політичних американських та світових реалій.

Тож дослідження мовного вираження категорії континууму у промовах Дж. Байдена та В. Зеленського з 2021 року дало можливість виявити, як обидва лідери використовують мову для відображення складних політичних і соціальних ситуацій, що змінюються з часом. Дж. Байден і В. Зеленський

представляють різні країни і культурні контексти, але обидва зіткнулися з викликами, пов'язаними з війною в Україні та міжнародною дипломатією.

Крім того, аналіз цих промов дозволив зрозуміти, як політики інтегрують маркери часу, простору, граматичні форми в своїх виступах, створюючи цілісні наративи, які впливають на громадську думку і мобілізують підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие. Флинта. 2010. 288 с.
2. Бакуменко О. О., Бондар А. Ю. Засоби вираження категорії часу в англійській мові. International scientific and practical conference. 2021. С. 104–107. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-27> (дата звернення: 19.04.2024).
3. Барчук В. Граматична категорія темпоральності: семантико-структурний аспект. Мовознавство. 2011. № 6. С. 64–76. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/183598> (дата звернення: 31.01.2024).
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Автор: Перекл. Івана Огієнка. Б.м., 1988. 1528 с.
5. Безугла О. Концептуальна метафора часу в політичному дискурсі США. *Наукові записки*. 2013. № 33. С. 20–22.
6. Боженко А.М. Політичний дискурс як засіб упорядкування життя соціуму. Актуальні проблеми політики : Збірник наукових праць. Одеса: Фенікс, 2010. Вип. 39. С. 242-252. URL: <http://hdl.handle.net/11300/387> (дата звернення: 07.05.2024)
7. Володимир Зеленський: маємо бути в єдності, як цього вимагає наша з вами спільна перемога. ІА «Контекст Причорномор'є». URL: <https://www.prichernomorie.com.ua/odessa/news/international/2024-02-25/230563.php> (дата звернення: 26.04.2024).
8. Воробйова Г. Особливості використання політичних метафор у тоталітарних та демократичних дискурсах. "Політикус". 2016. № 1. С. 84–87. URL: http://politicus.od.ua/1_2016/20.pdf (дата звернення: 08.05.2024).
9. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Наука, 1981. 139 с.

10. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Серия: Языковеды мира. Прогресс, 1984. 400 с.
11. Гуцол С. Метафора із способ символічного вираження внутрішнього досвіду особистості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2021. Т. 2, № 13. С. 104–115. URL: http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v2/i13/APP_2_13_2021.pdf (дата звернення: 08.05.2024).
12. Давидюк Ю. Універсальні категорії художнього тексту. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2012. № 65. С. 229–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_65_51 (дата звернення: 11.01.2024).
13. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Прогресс, 1989. 308 с.
14. Долинський Є. Риторичні прийоми у політичних промовах американських лідерів як засоби маніпуляції суспільною свідомістю громадян. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Германістика та міжнародна комунікація. 2021. С. 45–50. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/598/576> (дата звернення: 19.01.2024).
15. Дубова О. Статичність і змінність структурного типу мови. Слов'янські мови. К. С. 2019. С. 48–57. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/28054> (дата звернення: 20.01.2024).
16. Дяченко О. Особливості мовно-маніпулятивного впливу за різних типів політичного режиму. Актуальні проблеми політики. 2016. № 58. С. 29–40. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e9a70a21-4ebb-4240-bdb9-ddeab0c91b37/content> (дата звернення: 08.05.2024).
17. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. ВЦ «Академія». Київ, 2009. 264 с.

18. Завальська Л. Комунікативні стратегії президентського дискурсу (на матеріалі промов В. Зеленського). Вісн. Одес. нац. ун-ту. *Філологія*. 2022. № 26. С. 30-39. URL: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2\(24\).251849](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2021.2(24).251849) (дата звернення: 02.05.2024).
19. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії. Донецьк, 2006. 335 с.
20. Зернецький О., Зернецька П. PR-маніпуляційний вплив. Комунікативна теорія і практика. Політичний менеджмент. 2003. № 3. С. 101–113. URL: https://iapiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zernetska_pr.pdf (дата звернення: 12.01.2024).
21. Каназірська В. Політичний імідж Володимира Зеленського: мовна специфіка. Філологічні студії. 2022. С. 21–25. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/35652> (дата звернення: 07.05.2024).
22. Кисленко Ю. І., Черевко О. С. Категорії часу та простору в інформаційних природно-мовних технологіях. Адаптивні системи автоматичного управління : міжвідомчий науково-технічний збірник. 2011. № 18(38). С. 62–70. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/4780> (дата звернення: 11.01.2024).
23. Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: Навчально-методичний посібник для магістрів заочної форми навчання. Спеціальність: 8.010103. ПМСО. Мова та література (німецька). Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. 96 с.
24. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підруч. для студ. філол. спец. вищ. закл. осв.: Видавничий центр “Академія”. 2002. 367 с.
25. Кривенко С. Семантична парадоксальність політичного дискурсу (теоретико-методологічний аналіз) : автореф. Львів, 2016. 19 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/aref_kryvenko.pdf (дата звернення: 12.01.2024).

26. Кудрявцева Н. С. Мовнофілософська картина світу в термінах слов'янських мов: між Заходом і Сходом. Мовознавство. 2015. № 4. С. 68-81. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001176683> (дата звернення: 11.01.2024).
27. Кузнецова І., Пилипчук В. Нерегулярні способи вираження текстової категорії "континуум". Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2013. № 67. С. 207–211. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9587/> (дата звернення: 20.01.2024).
28. Куранова С. Перспективи дослідження публічної мовної особистості в аспекті жанрової та реєстрової теорій. Мовознавство. 2017. № 5. С. 42–54. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8c7434c1-daa2-4c9e-b7fc-dd0dbb0aa1a3/content> (дата звернення: 09.04.2024).
29. Курбатова Т., Ліхошерст О. Лінгвокогнітивне моделювання змісту концепту простір у сучасній англomовній картині світу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. Т. 2, № 41. С. 45–47. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/13.pdf (дата звернення: 08.05.2024).
30. Кухаренко В. Інтерпретація тексту: Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця : Нова Кн., 2004. 272 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=D1NSDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 12.01.2024).
31. Лещенко О. Конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна граматики англійської та української мов» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія» : навч. посіб. Кам'янське, 2023. 68 с. URL: <https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/12/7-12-k183.pdf> (дата звернення: 31.01.2024).

32. Лященко О. Когнітивна антропоморфна метафора в політичному дискурсі "якісної" преси. Вісник Черкаського університету. 2014. № 27. С. 86–90.
33. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація. Київ : Вид. центр "Акад.", 2012. 288 с.
34. Міщенко Т., Луценко О. Порівняльний аналіз риторики Дж. Байдена та Б. Джонсона про війну в Україні: сила чи дипломатія?. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2023. Т. 2, № 59. С. 133–137. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v59/part_2/30.pdf (дата звернення: 01.05.2024).
35. Набока О. Політичний дискурс Джо Байдена та Бориса Джонсона крізь призму лінгвопоетики. Львівський філологічний часопис. № 11. Львів, 2022. С.146-153. URL: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.22>. (дата звернення: 05.05.2024).
36. Новини.LIVE, 2022. URL: <https://www.youtube.com/shorts/aDgHahARcOI> (дата звернення: 08.05.2024).
37. Павлуцька В. Когнітивні аспекти дослідження метафори в політичному дискурсі. Вісник Житомирського державного університету. 2009. № 46. С. 209–212.
38. Підгрушний В. Особливості політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці. Студентський вісник НУВГП. 2015. № 2 (4). С. 248–251. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/4146/1/Підгрушний%20В.А.%20-%20Особливості%20політичного%20дискурсу%20в%20сучасній%20лінгвістиці.pdf> (дата звернення: 12.01.2024).
39. Полюжин М., Юричко І. Вживання евфемізмів у сучасному політичному дискурсі. Молодий вчений. 2023. № 10. С. 67–73. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-14>. (дата звернення: 18.05.2024).
40. Потебня А.А. Слово и миф. Юристь, 1995. 575 с.

41. Привітання Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Незалежності України 24 серпня 2022 р. Офіс Президента України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/privitannya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-n-77265> (дата звернення: 10.05.2024).
42. Привітання Президента Володимира Зеленського з нагоди Дня Незалежності України 24 серпня 2023 р. Офіс Президента України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/privitannya-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-dnya-n-85145> (дата звернення: 11.05.2024).
43. Промова Президента Володимира Зеленського з нагоди 30-ї річниці незалежності України. Офіс Президента України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-30-yi-rich-70333> (дата звернення: 10.05.2024).
44. П'ятничка Т. Теперішній час в темпоральній системі англійської мови. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Сер. Мовознавство. 2001. № 2. С. 44–50. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/22110/1/2001-2-43-49.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).
45. П'ять промов Зеленського до Дня незалежності: як змінювалися акценти. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/24/infografika/polityka/pyat-promov-zelenskoho-dnya-nezalezhnosti-yak-zminyuvalysya-akcenty> (дата звернення: 12.05.2024).
46. Рубашова Л. Час, простір та текст у контексті розвитку англійської мови та процесів глобалізації. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. 2008. № 2. С. 240–253. URL:

- <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/10986> (дата звернення: 27.04.2024).
47. Рудик І. Маніпулятивний потенціал метафор у політичній комунікації. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. 2010. № 23. С. 280–286. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/6134> (дата звернення: 07.05.2024).
48. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
49. Сигеда П. Розмежування понять “мова” і “мовлення” у мовознавстві. *Актуальні проблеми слов’янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 1. С. 413–430. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17239/49-Sigeda.pdf> (дата звернення: 11.01.2024).
50. Словник української мови в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970—1980. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=континуум> (дата звернення: 12.01.2024).
51. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархії сем. *Мовознавство*. 2002. № 6. С. 87-91.
52. Тураева З. Лингвистика текста: (Текст: структура и семантика). Просвещение. 1986. 126 с.
53. Чорна О. Особливості функціонування метафори в політичному дискурсі сучасної публіцистики (на матеріалі української та чеської періодики). *Лінгвістика і поетика тексту*. 2013. № 9. С. 637–643.
54. Швець Т. А. Лексичні засоби об’єктивації просторово-часового континууму новели А. Гавальди "Petites pratiques germanopratinnes". Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.: Філологія. 2019. Т. 2, № 38. С. 161–165. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_2/45.pdf (дата звернення: 10.04.2024).

55. Butler Christopher S. (2003). Structure and Function. A Guide to Three Major Structural-Functional Theories. Part I. Amsterdam.
56. Dijk van T.A. What is Political Discourse Analysis? Belgian Journal of Linguistics. Political Linguistics. 1997. Vol. 11, No 1. P. 11–52.
57. Evans V. (2004). The Structure of Time: Language, meaning and temporal cognition. John Benjamins Publishing.
58. "finlandization.", "hurting" Merriam-Webster.com. 2011. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Finlandization> (date of access: 08.05.2024).
59. Halliday M. A. K., Hasan R. Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective. Oxford, 1985. 126 p.
60. Khaldaoui R., Mahfoud N. A Critical Discourse Analysis of Biden’s First Speech on the War in Ukraine from the Perspective of Ideological Square Model. International Journal of Linguistics, Literature and Translation. 2023. Vol. 6, no. 3. P. 132–143. URL: <https://doi.org/10.32996/ijllt.2023.6.3.15> (date of access: 09.05.2024).
61. Lakoff G., Jhonson M. Metaphors We Live By. Chikago and London : The University of Chikago Press, 1980. 242 p.
62. Lakoff G., Jhonson M. Philosophy in the Flesh: the embodied mind and its challenge to Western thought. New York : Basic Books, 1999. 601 p.
63. Marieiev, D. Linguistic Means of Expressing the Category of Temporality in Modern Political Discourse / Dmytro Marieiev, Igor Chorny, Olena Balaban and ot. // World Journal of English Language. - 2023. - Vol. 13, No. 4. - P. 23-28. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17991> (date of access: 31.01.2024).
64. Navon D. On a conceptual hierarchy of time, space, and other dimensions. Cognition. 1978 Jan 1;6(3):223-8. URL: [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(78\)90014-8](https://doi.org/10.1016/0010-0277(78)90014-8) (date of access: 05.04.2024).

65. Remarks by President Biden on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine | The White House. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/02/24/remarks-by-president-biden-on-russias-unprovoked-and-unjustified-attack-on-ukraine/> (date of access: 17.05.2024).
66. Remarks by President Biden on Continued Support for Ukraine. U.S. Embassy in Ukraine. URL: <https://ua.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-on-continued-support-for-ukraine/> (date of access: 14.05.2024).
67. Ryan McBeth. HIMARS on Russian Radar - how does it get through?, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ceskPbDtTzY> (date of access: 01.06.2024).
68. State of the Union Address: 'History is watching' says Joe Biden in fiery 2024 speech. The Telegraph. URL: <https://www.telegraph.co.uk/us/politics/2024/03/07/joe-biden-state-union-speech-live-latest/> (date of access: 26.04.2024).
69. Tymoshchuk N. Euphemisms in Modern Political Discourse: Joseph Biden's Speeches in the War in Ukraine. Alfred Nobel University Journal of Philology. 2023. Vol. 2, no. 26/2. P. 210–224. URL: <https://sel.vtei.edu.ua/repository/g.php?fname=29241.pdf> (date of access: 08.05.2024).
70. UNITED24. America's M142 HIMARS in Action. Ukraine, Frontline. Importance of ATACMS. Exclusive War Footage, 2024. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IyuUAbtwkwQ> (date of access: 01.06.2024).
71. Vukanović M.B., Grmuša L. Space and Time in Language and Literature. Cambridge Scholars Publishing. 2009.
72. Yao Y. A Stylistic Analysis of the Language Effect of Biden's Inaugural Address. Taiyuan University of Technology. 2023. P. 436–441. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https>

://www.atlantis-press.com/article/125990248.pdf&ved=2ahUKEwiepMOTj7uGAxX6KRAIHfNABXQQFnoECA8QAQ&usg=AOvVaw1t45udUw2N7UqyKd7_GgZy (date of access: 31.01.2024).

73. Ye W. A Critical Discourse Analysis of Rhetoric in President Biden's 2022 Warsaw Speech. *Journal of Educational Research and Policies*. 2022. Vol. 4, no. 5. P. 53–56. URL: https://web.archive.org/web/20220609142627id_/http://www.bryanhousepub.org/src/static/pdf/JERP-2022-4-5_11.pdf (date of access: 13.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Промова 2021

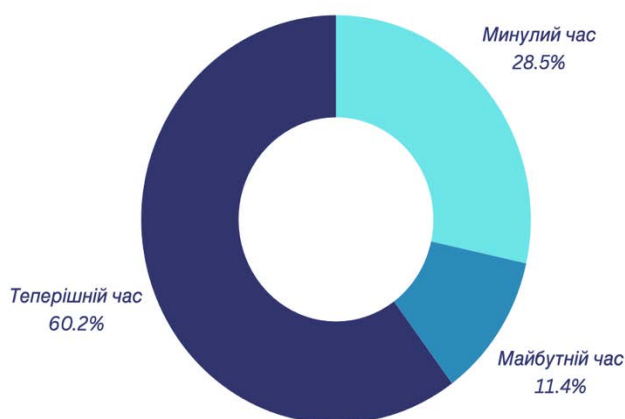
Минулий час: відновила, існувала, був затверджений, був витиснутий, відзначили, відзначали, жили, будували, була центром Європи, існувала, починалося, взяла, почалась, жили, боролися, перемагали, була, не були окуповані, не завдав, не підкорила б, не підкорила б, не підкорила б, не перемогла б, подарувала, [подарувала], [подарувала], [подарувала], подарувала, [подарувала], подарувала, [подарувала], [подарувала], [подарувала], [подарувала], [подарувала], [подарувала], віддали, загинули.

Теперішній час: вітаю, відзначаємо, справедливіше [є] сказати, усвідомлює, говорить, пишається, може побачити, свідчить, будуємо, маємо почуватися, маємо поводитися, починаємо відзначати, вважаємо, називають, починається, є, починаємо, перебувають, приділяю, мріє, діє, не боїться, будує, будують, будуються, відроджує, будує, приймає, будує, має, виконує, знімає, дає, запускає, стає, не треба просити, робимо, не чекає, проводить, збирає, боремося, можна окупувати, неможливо окупувати, можна створити, [можна] змусити отримувати, не можна паспортизувати, бояться сказати, не значить, бояться думати, може розділяти, не менш важливо [є] зрозуміти, [можна] залишитись, сперечаємося, не робимо, хочу назвати, живе, усвідомлює, подивіться, уявіть, уявіть, немає, уявіть, немає, погодьтеся, маємо бути, об'єднуємо, кажемо, захищаємо, маємо пам'ятати, можемо бути тут, [є] впевнені, пам'ятаємо, діємо, думаємо.

Майбутній час: будемо відзначати, будемо повертати, будемо повертати, не подаруємо, не дамо «окупувати», [не дамо] «анексувати», підтримають, подаватиме, буде, проситимуть, вирішить, повернуться, піднімемо, відзначать.

Майбутній час у формі теперішнього: сьогодні *підписую* [...] указ.

Майбутній час у формі минулого: щоб [...] *повірили* в себе у майбутньому, [щоб] разом *будували* сильну державу, щоб [...] *був* не востаннє, щоб [...] *не були* останніми, підніmemo тост за те, що ми *стали* сильною країною, щоб ми [...] *зрозуміли, вшануємо* їхню [...] пам'ять.

Додаток 2.

Промова 2022

Минулий час: оголосила, почула, не мала почути, казали, змінили, змінили, змінилися, не втратив, переживав, зрозуміли, дізнався, почали поважати, зрозуміли, об'єдналися, не мали, мали, не були готові закрити, мали, були готові закрити, надихнули, дали, не покинула, не був згуртованим, показав, змінила, об'єднала, вирости, казав, збадьорила, зрозумів, стали важливішими, не мала, віддавали, називали, прикладали, промовляли, випало підтвердити, відбувся, треба було сказати, змінилися, народилися, зник, не загинув, не помер, розчинився, зробили, стали єдиними, з'явилася, не народилася, відродилась, не плакала, не кричала, не злякалась, не втекла, не здалася, не забула, думав, чекав,

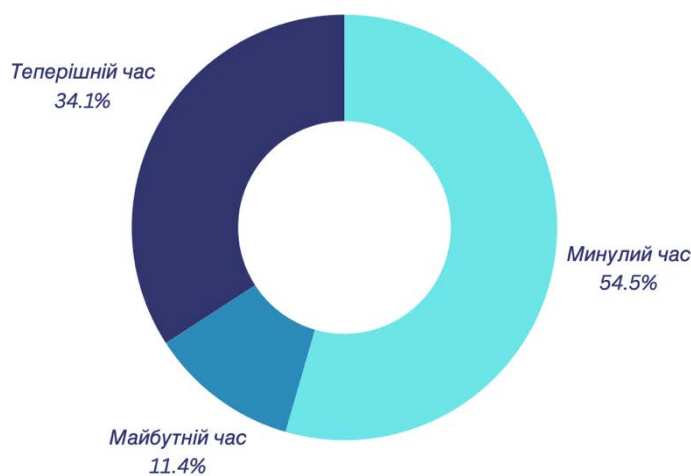
вірив, стиснули, говорили, прийшли захищати, вбили, прийшли визволяти, делали, були зруйновані, об'єдналися.

Теперішній час: усе [є] сказано, стоїть, неможливо [є] сперечатися, неможливо [є] не бачити, [неможливо є] не визнавати, намагаються знищити, немає, кажемо, знаємо, не [є] потрібні, [є] відчинені, є, [є] готові зупиняти, перемагає, розуміє, виходить, запроваджує, визнає, йдуть, диктують, є, чуємо, знаємо, має бути, чує, можна побачити, може з'явитися, тримаємося, вигризаємо, не маємо права, кажемо, розуміємо, говорить, не сідаємо, не торгуємось, не знаємо, не хочете, не хочете, зустрічаємо, б'ється, б'ється, зустрічаємо.

Майбутній час: не скаже, не вигризатиме, буде, будемо, не заважатимемо, буде, зустрінемо, пройде, будемо битися, шукатимемо, піднімемо, святкуватимемо, повертатимемо, буде.

Майбутній час у формі минулого: щоб [...] зберегли, щоб [...] гинули, щоб [...] плакали, щоб [...] було що везти.

Майбутній час у формі теперішнього: в [...] підручниках з історії буде розділ «Часи, [...] коли тиранія *отримує* відповідь».

Додаток 3.

Промова 2023

Минулий час: додалося, допоміг, став, виховали, зробив, сказала, втратили, не втратили, відвідав, довелося поїхати, змогли працювати, зруйнував, пережили, були, стояли, був, була, працювали, повертали, було, підіймали, працювали, не дочекалися, загинув, допоміг зробити, не дозволив [...] зламати, були, була, чув, потопили, відчинив, прихистив, втратив, пережив, тримав, чекав, було поранено, втратив, не втратив, не втратили, пережив, забрали, не втратив, повернувся, довів, зробили.

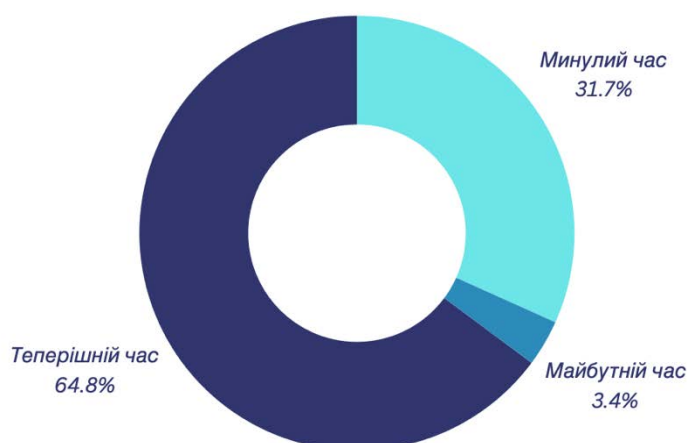
Теперішній час: відзначає, відзначаємо, боремось, немає, немає, немає, стосується, відзначаємо, може відчути, може спитати, хочу присвятити, дає, дякую, дякую, чекає, молиться, телефонує, пише, кохаю, робить, забезпечує, є, немає, дякую, вклоняюся, є, об'єднує, допомагає, можна побачити, може [...] не знати, підтримує, підтримує, створює, хочу сказати, не уявляєш, підтримуєш, дякую, дякую, є, дає, вчить, переживає, чекає, чекає, хочу подякувати, працюють, будують, творить, рятують, не відпускає, бореться, є, є, дякую, чекають, чекає, дякую, поширює, хочу сказати, не можна говорити, виробляємо, виробляють, пишаємося, радіємо, дякуємо, нагороджую, здійснює, дякую, не має права, розмінує, засіває, збирає, доставляє, везе, працює, дає, сплачує, забезпечуються, організовує, підтримує, знаходить, привозить, тренує, здобуває, дякую, народжує, мотивують, кладе, виконує, бореться, тримає, продовжує битись, говорить, відповідає.

Майбутній час: залишиться, напишуть, знімуть, дочекається, повернеться.

Майбутній час у формі минулого: аби [...] могло бути сказане й почуте, щоб [...] не втратила, щоб можна було повернутися, щоб [...] був хліб, аби [...] не було голоду, щоб [...] не знайшов.

Теперішній час у формі минулого: хоч би де *довелося* зараз *бути*.

Теперішній час у формі майбутнього: про кого зараз теж не скажеш, імен не назвеш.

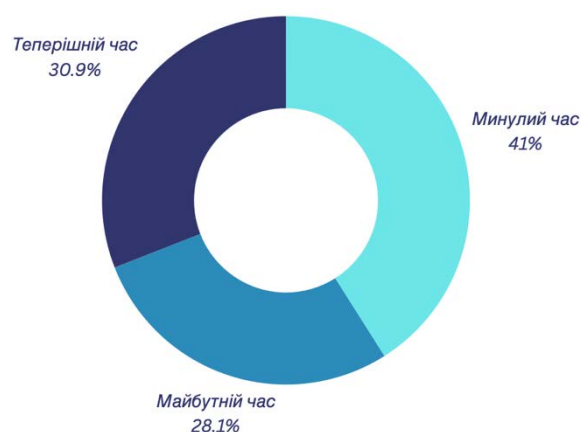
Додаток 4.

on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine

Минулий час: has begun, has been planning, we've been saying, moved, moved, built, rejected, made to address, have been warning, would happen, predicted, we've seen, has perpetrated, saw, was about to invade and launch, was prepared to use, committed, saw, was meeting, declared, began to fall, came, followed, We've been transparent, We've shared, chose, We have designed, we've been building, spoke, We've seen, hit, plunged, spiked, We've cut off, said, stopped, provided, made, ordered, I've authorized, have been stepping up, came, authorized, activated, I've spoken, designed, have been coordinating, have been working, spoke, assured, has shown, has unleashed, have known, have shown, has committed, was, was.

Теперішній час: tells, need to know, Putin is the aggressor, authorizing, is going to impose, want to be clear, is not doing, we are in agreement, have, we're blocking, have, includes, has, we're adding, we're sanctioning, these are, gain, estimate, we're preparing to do, we're imposing, we're taking, let me say, are not, are not going, is, is, says, I'm authorizing, is using, we're taking, are monitoring, are actively working, know, are hurting, Let, are prepared, tries to take, sees, betray, take, cannot be, cannot be, endure.

Майбутній час: will bear, to amplify, will limit, will limit, are going to stunt, We're going to impose, we're going to impair, will be frozen, will keep up, we're going to apply, will come, we'll cut off, will strike. It'll degrade, will hurt, will be, will convene, we'll be, will take, will not be engaged, will defend, will meet, will enable, will release, will do, pursues, will support, We'll provide, will keep trying to hide, will be hard, will not tolerate, will oppose, will emerge, will end up, will make sure, will be, will be stained, will have, will prevail.

Додаток 5.

on Continued Support for Ukraine

Минулий час: marked, have showed, have been, have stood, has worked, haven't seen, had, 've been saying, they've been, has been, has committed, has recommended, has really stepped up, has been, convened, announced, have donated, announced, was asked, thought, intended, we've, expected, expected, was, was, told, was, have fought

Теперішній час: are, are, know, are, are working, preparing, need to be able, need, need, are, I'm announcing, are, 're, we're giving, I'm, want to thank, is, want, are, he's got, is happening, look, builds, is, want, 're, 're, continues to be wrong, are, is, approach, remain, are, is, 're, are, 's, is, is

Майбутній час: we're going to break up, we're not going to stay united, will tell, will be sending, will enhance, we'll begin to train, is going to take time, we'll use, will be, will be, will lead, we're going to continue, is donating, is contributing, is sending, is donating, is sending, is donating, is giving, are sending, is providing, is providing, 'll be, we're not going to allow, is going to continue.

